

Politika americké okupační správy v Japonsku, její reflexe a dopady na americko-japonské vztahy

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Andrea Střelcová

Politika americké okupační správy v Japonsku, její
reflexe a dopady na americko-japonské vztahy

Bakalářská práce

Praha, květen 2010

Politika americké okupační správy v Japonsku v letech 1945-1952, její reflexe a dopady na americko-japonské vztahy

Autor práce: Andrea Střelcová

Vedoucí práce: PhDr. Jan Bečka

Oponent práce: Ing. Jan Sýkora, PhD.

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

Střelcová, Andrea. *Politika americké okupační správy v Japonsku, její reflexe a dopady na japonsko-americké vztahy*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2010. 53 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jan Bečka.

Anotace

Bakalářská práce „Politika americké okupační správy v Japonsku, její reflexe a dopady na japonsko-americké vztahy“ pojednává o struktuře a vývoji americké okupační správy v Japonsku mezi lety 1945-1952. Úkolem práce je odpovědět na otázku, v čem byla okupace pro Japonsko prospěšná a do jaké míry ovlivnila utváření poválečného Japonska. Ačkoliv Američané pod velením generála MacArthura oficiálně pracovali pod dohledem mezinárodního společenství, ve skutečnosti byli jedinou rozhodující silou v určování okupační strategie. V prvních dvou letech byla okupační strategie zaměřena na poválečné odzbrojení a následná demokratizační opatření, především tvorbu nové ústavy, která vešla v platnost v roce 1947. Poté se především z důvodu tlaku politických elit ve Washingtonu prosadila změna strategie, tzv. opačný kurz, zaměřený na hospodářskou výstavbu země. Ekonomická stabilizace měla zaručit větší bezpečnost s ohledem na rostoucí hrozbu komunismu ve východní Asii, a tudíž okupační politika odrážela vývoj situace ve světě, respektive vznikající studenou válku. Protože okupace položila základy soudobých vazeb mezi oběma státy, práce si klade za cíl i celkové shrnutí vzájemných vztahů po skončení okupace.

Annotation

Bachelor thesis ‘American occupation policy in Japan, its reflection and impact on Japan-American relations’ analyzes the structure and development of the American occupation administration of Japan between 1945-1952. The aim of the thesis is to assess various aspects of the Occupation, examine to what extent was the period advantageous, and how it influenced post-war Japan. Since the Occupation laid grounds for current mutual U.S.-Japan relations, it is essential to summarize the post-Occupation relation as well.

Although the Americans officially conducted the Occupation under the Allied supervision, in reality were they the only force crafting the Occupation strategy. The key role was held by the Supreme Commander of the Allied Forces, General Douglas MacArthur. During the first two years total disarmament was completed. Subsequently, many democratizing directives were carried out, new Constitution in particular. In contrast, after 1947, the so-called Reverse Course came into effect, and afterwards the Occupation strategy was focused solely on economic revitalization. The essential goal was to provide Japan with better inner security through well-shaped economy, so that the danger of communism is reduced. The Occupation policy therefore reflected the overall post-war situation of the emerging Cold War.

Klíčová slova

Japonsko, okupace, Spojené státy, americká zahraniční politika, poválečné Japonsko, japonsko-americké vztahy, MacArthur.

Keywords

Japan, Occupation, United States, American foreign policy, post-war Japan, U.S.-Japan relations, MacArthur.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 11.5.2010

Andrea Střelcová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucímu práce, PhDr. Janu Bečkovi, který mi v průběhu psaní práce vytrvale vyjadřoval nejen podporu, ale také poskytoval mnoho cenných rad po stránce stylistické i obsahové.

Rovněž děkuji Ing. Janu Sýkorovi, PhD. nejen za pomoc při psaní práce, ale také za inspiraci při studiu japonské historie.

Obsah:

1.	ÚVOD.....	9
1.1	Uvedení do problematiky.....	9
1.2	Rozbor literatury.....	10
1.3	Obsah práce a vymezení tématu.....	12
1.4	Záměr práce.....	13
2.	PRVNÍ FÁZE OKUPACE.....	14
2.1	Ustanovení SCAP a fungování okupačních sil.....	14
2.2	Okamžitá demilitarizace.....	15
2.2.1	Odpovědnost Hirohita a císařské rodiny.....	17
2.3	Demokratizační reformy okupační správy.....	19
2.3.1	Nová ústava.....	19
2.3.2	Obnova veřejného politického života.....	21
2.3.3	Úskalí demokratizačních změn.....	22
2.4	Školství.....	23
2.4.1	Důležitost osnov.....	23
2.4.2	Reorganizace školství.....	24
2.5	Hospodářství.....	25
2.5.1	Pozemková reforma.....	25
2.5.2	Reparace.....	26
2.5.3	Boj o rozpuštění <i>zaibacu</i> a politické důsledky tohoto sporu.....	27
3.	DRUHÁ FÁZE OKUPACE	29
3.1	Návštěva George Kennan a vznik politiky tzv. opačného kurzu.....	30
3.2	Podstata opačného kurzu.....	31
3.2.1	Odbory a „rudá čistka“	32
3.2.2	Hospodářství	33
3.2.3	Dodgeova linie.....	34
3.3	Jošidova doktrína.....	36
3.4	Počátek války v Koreji a konec okupace.....	37
3.4.1	Konečně mír.....	37
3.5	Dopad okupace na japonsko-americké vztahy po roce 1952.....	39

4.	ZÁVĚR.....	42
4.1	Shrnutí poznatků.....	42
4.2	Kritické zamyšlení nad problematikou.....	43
	Resumé.....	49
	Summary.....	50
	Použitá literatura.....	51

1. Úvod

1.1 Uvedení do problematiky

Japonsko se stalo mezinárodněpolitickým aktérem teprve po prolomení ~~m~~ své izolace v polovině 19. století. V následujících letech vstřebávalo řadu nových podnětů a překotně se vyvíjelo. I po smrti císaře Meidžiho (vládl 18678–1912) do Japonska přicházely nové myšlenkové směry, technologie a vynálezy, a země hospodářsky sílila. Spolu s hospodářskou proměnou docházelo i k transformaci politického života, vytvořenípřijetí ústavy a zřízení parlamentu. Ve třicátých letech 20. století ~~-~~politickou scénu definitivně ~~-~~ovládlo její militantní křídlo a v japonském císařství se začaly masově propagovat myšlenky ultranacionalismu a militarismu, které posléze zcela prostoupily ~~ovládly~~ společenský život. Spojenectví s Německem a Itálií v rámci Osy, které vyústilo v útok na Spojené státy v Pearl Harboru a vstup Japonska do druhé světové války, se i přes počáteční úspěchy z dlouhodobého hlediska ukázalo jako nevýhodné. Císařské Japonsko nakonec kapitulovalo po svržení bomb na Hirošimu a Nagasaki v srpnu 1945 a muselo následně akceptovat přítomnost okupačních armád pěti zemí pod vedením Spojených států na svém území.¹ Kapitulace byla podepsána dne 2. září 1945 na americkém křižníku Missouri. Tímto krokem byla autorita císaře a japonské vlády podřízena vrchnímu veliteli spojeneckých sil, kterým byl jmenován tehdy pětadesátiletý generál Douglas MacArthur.

Následující roky, během nichž okupační správa de facto řídila chod státu, Japonsku přinesly zásadní změny státoprávního zřízení, politického života, hospodářství a fungování společnosti vůbec. Klíčovou roli při formulování reformních kroků hrál, především z ~~-~~počátku, generál MacArthur. Reformy počítaly s vyčištěním státní správy a vlivných hospodářských kruhů od osob zodpovědných za útočné~~rozpoutání~~ války, zároveň ale ponechávaly i prostor pro kontinuitu. V tomto ohledu bylo zásadním rozhodnutím ponechání císaře Hirohita na ~~císařském~~ trůně.

Okupace položila základy soudobých japonskoamericko-japonskoamerických vztahů. Sto let po nuceném otevření země cizím vlivům se Japonsko díky Spojeným státům stalo součástí nově se konstituujícího mezinárodně-politického uspořádání.

¹ Kromě Spojených států se okupace účastnily také jednotky Velké Británie, Austrálie, Nového Zélandu a Indie.

Americká okupace nejen zcela nově definovala vztah mezi USA a Japonskem, ale měla také zásadní vliv na zformování moderního japonského státu a jeho identity. Díky poválečné okupaci se Spojené státy a Japonsko staly blízkými spojenci, kteří mezi sebou přirozeně rovněž začali přirozeně posilovat ekonomickou spolupráci a rozvíjet kulturní výměnu. Z těchto skutečností jasně vyplývá důležitost zkoumání americké okupace a jejích důsledků, jež se dalekosáhle promítly do japonsko-amerických vztahů a tím ovlivnily geopolitické rozložení sil v oblasti východní Asie a potažmo i ve světě.

Téma poválečných změn v Japonsku jsem si tedy pro svou práci zvolila nejen proto, že se mi japonská historie a kultura jeví být nesmírně zajímavými. Zkoumání tohoto období je relevantní i pro lepší pochopení americké poválečné historie a priorit zahraniční politiky, neboť ilustruje důležité aspekty americké strategie v Asii a jejích proměny na specifickém případě poválečného Japonska. Domnívám se, že ačkoliv je téma americké okupace a americké politiky vůči Japonsku obecně v americké i japonské historiografii dobře zpracováno, dostupnost této literatury v knihovnách v České republice a obecné povědomí o problému v českém prostředí stále není dle mého názoru dostačující. Touto Svoji prací bych ráda tento deficit alespoň částečně napravila a přispěla tak k lepšímu pochopení poválečných japonskoamericko-japonskýamerických vztahů.

Při zápisu japonských názvů je v textu použita česká transkripce. Výjimka se týká japonských firem, v jejichž názvech se držím anglické Hepburnovy transkripce (např. Mitsubishi). Názvy obchodních společností jsou dle mého názoru ve zdejším prostředí známější, a tudíž srozumitelnější, v anglické formě. Japonská vlastní jména uvádím v pořadí rodové jméno a poté jméno osobní (např. Jošida je příjmení, Šigeru jméno).

1.2 Rozbor literatury

Primární zdroje, které jsem pevyužila při psaní práce, především nejrůznější koncepční a strategické dokumenty, mezinárodní smlouvy i japonská ústava, jsou zpravidla dostupné na internetových stránkách japonského parlamentu ia ministerstva zahraničí nebo v (elektronických?) archivech americké armády. Pro úspěšné zpracování (nejen) bakalářské práce je však také zásadní také vhodný výběr sekundární literatury. Na tomto místě bych proto ráda zmínila- uvedla několik knih, které jsem využila konzultovala při zkoumání problému a které považuji z tohoto pohledu za stěžejní.

Tématu poválečné okupace Japonska je věnována řada monografií i sborníků. Především bych ráda zmínila velmi detailní a zároveň čtivě napsanou monografii od Johna Dowera nazvanou *Embracing Defeat: Japan in the Aftermath of World War II*.² Autor se soustředil především na popis období po kapitulaci a na analýzu procesu obnovy země pod patronátem Spojených států. Nebojí se vynášet smělé, jednoznačné soudy a formulovat někdy až sžíravou kritiku, kterou však má podloženou velice solidní argumentační základnou – včetně častého využívání dobových reálií, úryvků z novin, dobových fotografií emí atd. Za toto dílo byl Dower v roce 2000 oceněn Pulitzerovou cenou. Další laureát tohoto ocenění, z jehož práce jsem při svém výzkumu čerpala, je Herbert P. Bix, a jeho autor biografie *Hirohito: Vznik moderního Japonska* (z angličtiny přeložil Zdeněk Hron).³ Práce je dobrým zdrojem informací o roli císaře v transformaci japonského císařství, ovšem Bix je při hodnocení Hirohitova života a jeho odkazu poměrně dostaž příliš subjektivní a zaujatý. To je sice vzhledem k nejrůznějším rozporům a otázkám, které Hirohitův život provázely, pochopitelné, je však nutné brát tuto skutečnost při práci s Bixovou monografií v potaz. Jako jednu z mála publikací věnujících se okupaci, které vyšly v češtině, jsem jeho knihu využila rovněž při hledání dohledávání českých ekvivalentů často se opakujících anglických termínů (např. GHQ – Okupační štáb, reverse course – opačný kurz; atd.). Ze stejných důvodů jsem ocenila také *Dějiny Japonska* Edwina Reischauera a Alberta Craiga z edice Dějiny států nakladatelství Lidové noviny, které vyšly v překladu Davida Labuse a Jana Sýkory z Ústavu Dálného východu FF UK.⁴

Ráda bych ještě poukázala na dvě dle mého názoru vynikající studie, které jsou věnovány především druhé fázi okupace, tzv. opačnému kurzu, a to *The American Occupation of Japan: Origins of Cold War in Asia* od Michaela Schallera a *Aftermath of War* Howarda B. Schonbergera s podtitulem *Americans and the Remaking of Japan 1945–1952*.⁵ Oba autoři se soustředili především na analýzu okupace z pohledu amerických politických elit. Ve svých pracích dobře ilustrují atmosféru začínající

² DOWER, John. *Embracing Defeat: Japan in the Aftermath of the World War II*. Londýn : Penguin Books, 1999. 676 s. ISBN 10: 0393046869.

³ BIX, Herbert P. *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha : BB Art, 2002. 600 s. ISBN: 80-7257-712-3.

⁴ REISCHAUER, Edwin O.; CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha : Lidové noviny, 2000. 476 s. ISBN: 978-80-7106-513-5.

⁵ SCHALLER, Michael. *The American Occupation of Japan : The Origins of the Cold War in Asia*. New York : Oxford University Press, 1985. 368 s. ISBN 10: 0195051904. SCHONBERGER, Howard B. *Aftermath of War : Americans and the Remaking of Japan, 1945–1952*. Kent (OH): Kent State University Press. Kent 1989. 347 s. ISBN 10: 0873383826.

Naformátováno: Standardní písmo odstavce, Písmo: 12 b., Barva písma: Automatická

Naformátováno: Písmo: 10 b.

studené války a vysvětlují, jak se tento fenomén promítal do americké okupační strategie v Japonsku. Pro doplnění celkového obrázku tehdejší situace ve společnosti a japonské reflexe amerických reforem jsem využila memoáry dvou významných japonských poválečných politiků, Jošidy Šigerua a Mijazawy Kiičiho.⁶

1.3 Obsah práce a vymezení tématu

V ~~druhé~~ další kapitole ~~svoji~~ práce, která následuje po tomto úvodu, jsem se zaměřila na analýzu uskutečněných reforem a shrnutí hlavních kroků okupační správy v počáteční fázi okupace. Toto období je charakteristické takřka neomezenou mocí vrchního velitele spojeneckých sil generála MacArthura. Mezi stěžejní cíle okupační správy ~~v tomto období~~ patřila především okamžitá demilitarizace ostrova a následné demokratizační reformy, zejména sepsání nové japonské ústavy. Z hlediska nového uspořádání politického systému byl klíčový problém postavení japonského císaře a jeho role v politickém a společenském životě země. Je nutné zmínit i další důležité reformy týkající se reorganizace školství a změn ve struktuře hospodářství státu, jako byla například pozemková reforma či snahy o rozpuštění korporací *zaibacu* kvůli jejich úloze ve válečném hospodářství. Důsledné implementace reforem mělo být dosaženo i některými nepříliš demokratickými prostředky.

Ve třetí kapitole se věnuji postupné změně kurzu americké okupační politiky vůči Japonsku, a to jak jejím důvodům, tak i důsledkům. Mezinárodněpolitické události již od roku 1945 jasně směřovaly k vypuknutí studené války, která se v červnu roku 1950 proměnila ve skutečný konflikt po vypuknutí bojů ~~v~~ Koreji na Korejském poloostrově. Strategie zadržování komunismu, tvořící základ ~~Trumanovy~~ Trumanovy doktríny, znamenala posun a postupný obrat v americké zahraniční politice, a tudíž i v přístupu k Japonsku a vnímání jeho role po ukončení okupace. Bylo proto na místě zahrnout do práce i popis procesu uzavření mírové a bezpečnostní smlouvy mezi oběma státy v roce 1951, která zaručila a oficiálně potvrdila přítomnost amerických základů na japonském území i v dalších letech. Součástí kapitoly ~~pak~~ tvoří i stručné zhodnocení dopadu

⁶ MIJAZAWA, Kiiči. *Secret Talks between Tokio and Washington : Memoirs of Miyazawa Kiiichi 1949-1954*. Plymouth : Lexington Books, 2007. 220 s. ; JOŠIDA, Šigeru. *The Yoshida Memoirs: The Story of*

okupace na vztahy mezi Japonskem a Spojenými státy po ~~roce~~ obnovení japonské suverenity. Do tohoto vztahu se totiž dlouhodobě promítala nerovnost mezi oběma partnery, která měla svůj počátek právě v poválečné době. Lze hovořit o jisté schizofrenii japonské politické scény, která byla vděčná za bezpečnost, již Japonsku Spojené státy poskytovaly, zároveň se ale stále hůře vyrovnávala s disparitou mezi vzrůstající ekonomickou silou státu a jeho slabým mocenským postavením na mezinárodní scéně.

V závěru nejprve shrnuji vývoj japonsko-amerických vztahů po uzavření mírové smlouvy, kterou byla obnovena japonská státní suverenity. Ráda bych také provedla V závěru jsem se pak po shrnutí poznatků pokusila o provedení ~~stručné~~ kritické analýzy dopadu americké okupační správy na Japonsko a jeho politiku, ekonomiku i společnost. Zároveň jsem zhodnotila celkovou úspěšnost okupační politiky, její slabé a silné stránky a její přínosy jak z amerického, tak z japonského úhlu pohledu. Do vzájemného vztahu mezi USA a Japonskem se totiž dlouhodobě promítala nerovnost mezi oběma partnery, která měla svůj počátek právě v poválečné době. Lze hovořit o jisté schizofrenii japonské politické scény, která byla vděčná za bezpečnost, již Japonsku Spojené státy poskytovaly, zároveň se ale stále hůře vyrovnávala s disparitou mezi vzrůstající ekonomickou silou státu a jeho slabým mocenským postavením na mezinárodní scéně.

1.43 Záměr práce

Práce je ve své podstatě případovou studií americké okupační správy na příkladu vývoje poválečného Japonska. Klade si za cíl pomocí deskriptivní analýzy tématu zhodnotit politiku této správy a posoudit míru recepce reformních kroků japonským obyvatelstvem s přihlédnutím k celkovému politickému, ekonomickému i sociálnímu kontextu. Ráda bych se v této souvislosti jsem se zamyslela i nad úspěšností implementace reformů do japonské společnosti. Rovněž jsem se pokusila o zhodnocení přínosů okupace Japonsku a také to, jak se toto období promítlo do dalšího vývoje japonsko-americko-japonských vztahů.

Je nezpochybnitelné, že americká vojenská a mocenská přítomnost v Japonsku po druhé světové válce měla dalekosáhlé dopady na vnitropolitický vývoj země i na

Japan in Crisis. Londýn : Heinemann, 1961, 302 s. Japonská vlastní jména uvádím v práci v pořadí 1. příjmení, 2. křestní jméno (např. Jošida je příjmení, Šigeru jméno).

orientaci její zahraniční politiky. Zpětná reflexe dějinných jevů v poválečném období s sebou přináší otázky, zda americká okupační politika naplnila svůj původní účel i jaký dopad měla na vztahy obou zemí a na Japonsko jako celek v následujících letech a desetiletích. V této souvislosti bych jsem chtěla především najít odpověď na otázku, zda byla okupace pro budoucnost Japonska prospěšná, a pokud ano, v čem.

Domnívám se, že demokratizace státu podle amerických měřítek byla sice bez většího odporu přijata obyvatelstvem, její skutečný dopad však zůstává nejednoznačný. Formální změny a práva zakotvená v původně anglicky psané ústavě se dost možná nesetkaly se skutečným pochopením obyvatelstva navzdory jeho zdánlivé poddajnosti, tvárnosti a přirozenému smyslu pro disciplínu. Podle mého názoru se přesto dá lze z pohledu Spojených států považovat okupaci za velice úspěšný proces, jelikož se jim podařilo vybudovat v oblasti východní Asie skutečně stálého a spolehlivého spojence v otázkách zahraniční politiky. Z pohledu japonského je sice dopad jednotlivých aspektů okupace, respektive jejího přínosu pro stát, diskutabilnější, nicméně i Japonci dokázali z poválečné situace profitovat a většinu reforem přijali bez větších výraznějších problémů či protestů za své. To ostatně dokazuje i skutečnost, že většina těchto reforem zapustila v japonské společnosti natolik pevné kořeny, že ani po opětovném získání státní suverenity nebyla opuštěna. Otázkou ovšem zůstává, nakolik si změny vynutila jen samotná okupace a jakou roli hrálo celkové společenské klima po válce, které reformám bylo nakloněno.

I když okupační správa postupovala často poněkud chaoticky a občas i represivně, ve svém důsledku položila základy moderního Japonska, tak, jak ho známe dnes. Osobně vnímám poválečné Japonsko jako velmoc orientovanou na tvrdý konkurenční boj; (ovšem s pomocí výlučně hospodářských nástrojů), která i přes svou rychle nabytou ekonomickou sílu nehrála již nikdy po válce důležitější roli v mezinárodní politice; zemi spoléhající na píli a oddanost vlastních obyvatel, která je navenek velmi bohatá, a přece v mnoha ohledech chudá.

2. První fáze okupace

2.1 Ustanovení SCAP a fungování okupačních sil

První okupační síly dorazily do Japonska již 28. srpna 1945. Generál MacArthur, nejdůležitější osobnost okupačního režimu, přijel do země o několik dní později, dne 30. srpna. Dalo by se říci, že zvláště během prvních let okupace měl osud celého národa ve svých rukou a své povinnosti vykonával sebejistě, někdy až příliš svrchovaným a nezávisle a tvrdohlavým způsobem. Douglas MacArthur byl sebevědomý, ale také „sobecký, pompézní a arogantní“⁷ člověk, který hluboce věřil v principy americké demokracie a do Japonska přijel s vizí, jak národ okupací nikoli ponížit, ale pozvednout. Sám nebyl ani zastáncem svržení atomových bomb, protože věřil, že nejspíše v září by Japonsko tak jako tak kapitulovalo.⁸ MacArthur formálně zastával funkci Nejvyššího velitele spojeneckých sil (*Supreme Commander of Allied Powers*, SCAP). Díky svému specifickému postavení v okupovaném státu si později získal přívlastek jako „americký šógun“⁹ či „druhý císař“. Společně se svým Okupačním štábem (*General Headquarters*, GHQ) si v době bezprostředně následující po japonské kapitulaci vytyčil za primární cíl kompletní demilitarizaci země. Po ní měly následovat demokratizační reformy, a to především nová ústava, pozemková reforma a změny ve školství. Okupační strategie však neměla být vnímána jako pomsta vítězů vůči poraženým. Reformy prosazované MacArthurem byly v zásadě spíše idealistické, měly za účel Japonsko demokratizovat a tím také ukázat nadřazenost amerických politických principů a hodnot.¹⁰

Oficiálně na chod okupace dohlíželo několik institucí. Na konci roku 1945 byla ustanovena Komise pro Dálný východ (*Far Eastern Commission*), kterou tvořili zástupci jedenácti spojeneckých zemí a jejímž úkolem bylo dohlížet na práci Američanů v Japonsku.¹¹ Protože však Komise měla sídlo ve Washingtonu, její role byla spíše symbolická. Ačkoli přímo v Tokiu sídlil další mezinárodní poradní orgán, Spojenecká rada pro Japonsko (*Allied Council for Japan*), i její role byla spíše okrajová. Rozhodující vliv na japonském souostroví totiž měly Spojené státy, a to především prostřednictvím SCAP a jeho Okupačního štábu, který sídlil v centru Tokia v budově

⁷ BIX, Herbert P. *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha : BB Art, 2002, s. 421.

⁸ HARVEY, Robert. *American Shogun: General MacArthur, Emperor Hirohito, and the Drama of Modern Japan*. New York: Overlook Press, 2006, s. 305.

⁹ Šógun je označení pro japonského nejvyššího vojenského velitele, který rovněž fakticky vykonával vládu nad státem jako císařův regent. Právě za šógunátu rodu Tokugawa (1603–1867) došlo k vynucenému uzavření smlouvy s Američany (Smlouva z Kanagawy, 1854), otevření Japonska zahraničním vlivům a následné restauraci Meidži.

¹⁰ JOKIBE, Makoto. *Japan Meets the United States for the 2nd Time*. In: KRAUS, Ellis; NYBLADE, Benjamin (eds.). *Japan and North America*. Londýn : Routledge, 2004, s. 12.

¹¹ Členy Komise pro Dálný východ byly následující státy: Spojené státy, SSSR, Velká Británie, Francie, Nizozemí, Indie, Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Filipíny a Čína.

Daiiči naproti Císařskému paláci. Struktura štábu vlastně *de facto* kopírovala japonská ministerstva. Okupační štáb navíc vydával direktivy a dohlížel na činnost japonských úřadů. Šlo vlastně o jakousi paralelní mocenskou strukturu s mandátem k utváření vlastní politiky, k jejímuž praktickému uskutečnění bylo ovšem třeba japonského správního aparátu.

2.2 Okamžitá demilitarizace

Prvním a nejdůležitějším úkolem okupace bylo kompletní odzbrojení Japonska, které mělo být provedeno v co nekratším čase od podepsání kapitulace. Opatření související s demilitarizací tak byla často realizována poněkud zbrkle a nepřilíh promyšleně. Faktem ale zůstává, že to byl vzhledem k velikosti japonské armády, její dislokaci a rozsáhlosti válečného průmyslu velmi složitý úkol.¹² S okamžitou platností byly uzavřeny některé továrny využívané pro válečnou výrobu. Některé továrny byly ihned srovnány se zemí, nebo bylo jejich vybavení rozebráno a použito pro platbu reparací. Herbert Passin, sociolog, který se okupace osobně zúčastnil, připomíná, že uzavření továren zvýšilo nezaměstnanost a negativně zasáhlo ekonomiku, to vše občas zbytečně, protože opuštěné továrny mohly být v mnoha případech využity k mírovým účelům.¹³ To může vést ke spekulacím, že nevyčleněným důvodem pro tyto kroky byla také snaha USA zbavit se možné nežádoucí konkurence. Celá odvětví japonské ekonomiky, před válkou velice úspěšná, například letecký průmysl, přestala být ve jménu očistění od válečného militarismu ~~ihned~~ s okamžitou platností provozována. Výroba Budování lodí byla zastavena, zbylé japonské loďstvo bylo předáno pod správu SCAP. Veškeré ozbrojené síly a na armádu napojené segmenty průmyslu byly ~~tak~~ fakticky s okamžitou platností rozpuštěny.

Situaci ~~dále~~ ztěžoval fakt, že se tou dobou na územích, která Japonsko dříve ovládalo, pohybovalo přes šest miliónů japonských občanů, z toho tři a půl miliónu

¹² Vojáci japonské císařské armády byli rozmístěni především v Číně, ale různé armádní divize byly rovněž ~~na~~ Hongkongu, ~~na~~ Filipínách, v Thajsku, Barmě či Nizozemské východní Indii. Celkem sloužilo v armádě pět a půl miliónů ~~mužů~~.

¹³ PASSIN, Herbert. Occupation: Some Reflection. In: KRAUS, Ellis, NYBLADE, Benjamin. (eds) *Japan and North America*, s. 19. Profesor Passin se okupace účastnil jako výzkumný pracovník v komisi Civil Information and Education Section, zabývající se monitorováním ~~japonského~~ školství.

vojáků čekajících na návrat domů.¹⁴ S repatriací těchto lidí, kteří často strávili celá léta mimo Japonsko, a jejich začleněním do společnosti, bylo spojeno mnoho problémů.

V rámci očištění společnosti od militarismu SCAP také nařídil, aby se osoby, které hrály ~~nějakou~~ viditelnější roli v japonské válečné agresi, především vysocí vojenští představitelé, císařští úředníci či jiní státní zaměstnanci, nesměly podílet na veřejném životě. Nařízení v důsledku postihlo více než 200 000 lidí.¹⁵ „Nejnebezpečnější“ jednotlivci, kteří se přímo podíleli na páchání zločinů proti lidskosti či nesli odpovědnost za rozpoutání války, měli být postaveni před vojenské tribunály. Nejznámějším takovým soudem byl Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ (*International Military Tribunal for the Far East*) v Tokiu, kde byli ~~souzeni~~ japonští váleční zločinci souzeni jedenácti soudci z různých zemí. Během tzv. Tokijského procesu bylo odsouzeno k smrti sedm bývalých prominentů, nyní „válečných zločinců třídy A“, oficiálně kvůli tomu, že rozpoutali válku proti Spojeným státům a dalším zemím. Ne všichni soudci ale s trestem smrti souhlasili. Generál MacArthur měl i zde poslední slovo, jelikož mohl měnit rozsudky tribunálu, a tresty tak mohly být vykonány i přes ~~nesouhlas~~ některých jeho členů ~~vykonány~~. Zda byla tyto tresty spravedlivé, je otázkou. Nepochybně ale reflektovaly poválečnou atmosféru. Ačkoliv osobní vina na imperiální agresi jednotlivých odsouzených, například zřejmě nejznámějšího ~~odsouzeného z popravených~~ generála Tódžóa, je evidentní, Herbert Bix se domnívá, že se jednalo o politický proces, jehož výsledky odrážely skutečnost, že o rozsudcích smrti rozhodovala především vůle vítěze, který měl všechny prostředky k potrestání poražených.¹⁶ Američanům lze navíc vyčítat nedostatečnou snahu o to, aby Japonci zpytovali své svědomí i v záležitostech, které se přímo nedotýkaly Spojených států. Agresivní budování japonského impéria v období před útokem na Pearl Harbor nebylo zásadním bodem při jednání vojenských soudů. USA sice měly v záměru „ideologicky Japonce přeškolit,“ to ~~ale~~ yšak ~~ne~~ napomohlo „vytvořit v Japonsku pravý pocit respektu vůči Asii a solidarity se zbytkem kontinentu.“¹⁷ Důsledky jsou stáledodnes patrné

¹⁴ Čísla převzata z DOWER, John. *Embracing Defeat: Japan in the Aftermath of World War II*. Londýn: Penguin Books, 1999, s. 64.

¹⁵ SCHONBERGER, Howard B. *Aftermath of War : The Americans and Making of Modern Japan 1945–1952*. Kent (OH) : Kent State University Press, 1989, s. 61-. Schonberger dále pro srovnání uvádí, že se celkově sjednalo o 0,29 % populace; v Německu se poválečné lustrace dotkly 2,5 % obyvatel.

¹⁶ BIX, Hirohito a vznik moderního Japonska, s. 457. Bix tvrdí, že císař Hirohito byl MacArthurem záměrně osvobozen a vina, kterou na válečných zločinech nesl, byla v plném rozsahu přičtena Tódžóovi.

¹⁷ WAKAMIJA, Jošifumi. *The Postwar Conservative View of Asia: How the Political Right Has Delayed Japan's Coming to Terms With its History of Aggression in Asia*. Tokio : LTCB International Library Foundation, 1999, s. 107. ~~(nemáte tady náhodou přesnou stránku — přece jen se jedná o doslovný citát—)~~

viditelné na vztazích Japonska a jeho regionálních sousedů, někdejších objektů imperiální agrese.

Naprostá většina odsouzených k smrti byla ale souzena jinými vojenskými tribunály, které fungovaly na různých místech Japonska. Před takovými soudy stálo skoro 6000 lidí a z toho bylo přes devět set popraveno.¹⁸

2.2.1 Odpovědnost Hirohita a císařské rodiny

Zdaleka nejcitlivějším tématem týkajícím se procesů byla otázka odpovědnosti samotného císaře Hirohita.¹⁹ Aby nemusel stanout před soudem, byla přijata teorie, že je možné ho z podílu na válečných zločinech vyloučit, protože nejednal z vlastního popudu, nýbrž na návrh vlády. Císař jakožto ceremoniální hlava státu údajně pouze vykonával svou roli předepsanou ústavou, a vládě, která se rozhodla vstoupit do války, nemohl odporovat. Touto cestou byl tedy Hirohito oddělen od potrestaných militaristů. Nebyl to však jen císař, kdo byl vyňat z odpovědnosti za válečné zločiny. Nakonec nebyl potrestán nikdo z císařské rodiny, i když vina některých jejích členů se dala popřít jen velmi těžko.²⁰ Císařská rodina, stejně jako císař, byla považována za tmelící prvek společnosti a proto neměla být potrestána. V roce 1947 byla pouze přijata nová, změna, respektive zúžení definice toho, kdo vlastně do císařské rodiny patří.

Nejenže Hirohito nebyl postaven před tribunál, ale nemusel ani abdikovat, ačkoliv tato hrozba se nad ním vznášela poměrně dlouho. Nakonec směl setrvat ve své funkci, o což se opět zasloužil nejvíce sám Douglas MacArthur. „Šógun“ se obával, že pád této uznávané ikony by japonskou společnost, již tak morálně oslabenou, úplně rozložil. I přes námitky mnohých, dokonce i některých členů samotné císařské rodiny, nadále trval na tom, aby Hirohito setrval na trůně, a věřil, že přítomnost císaře je pro Japonsko naprosto zásadní.²¹ Císař našel podporu i v bývalém americkém velvyslanci v Japonsku Josephu C. Grewovi, který do konce roku 1945 zastával vysoký post ve Washingtonu post náměstka ministra zahraničí a císaře otevřeně obhajoval i přes

¹⁸ V různých publikacích se toto číslo mírně liší, průměr je zhruba 930.

¹⁹ Známy také jako císař Šówa. Zatímco na Západě je běžné používat císařovo skutečné jméno Hirohito, v Japonsku je běžnější obvyklejší císaře posmrtně nazývat podle éry, během které vládl; éra císaře Hirohita (vládl 1926–1989) se nazývá Šówa.

²⁰ Např. princ Asaka, strýc Hirohita, se podílel jako velitel japonských sil na tzv. Nankingském masakru v roce 1937, jako coby příslušník císařské rodiny však nebyl nikdy potrestán.

²¹ HARVEY, „*American Shogun*“, s. 319.

veřejné mínění v USA, jež bylo těsně po válce díky masivní válečné propagandě silně protijaponsky zaměřené.²²

„Otázka, jestli zda bylo spravedlivé Hirohita úplně zbavit odpovědnosti a zachovat na trůně, je velmi sporná. Určitou roli v japonské agresi totiž nepochybně sehrál, minimálně pasivní, a můžeme se tedy ptát, zda za to jakožto nejvyšší představitel státu neměl nést odpovědnost. Jak ale uvádí Bix, který je v této otázce vůči SCAP velmi kritický, šlo opět o politickou záležitost:

„Ochrana císaře a vytvoření jeho nové podoby pro potřebu veřejnosti byly složitými politickými kroky, jejichž cílů mohlo být dosaženo pouze značným přeháněním hrozby společenského rozvratu v Japonsku, falšováním svědectví, ničením důkazů a zkruslováním dějin.“²³

Z pohledu generála MacArthura bylo pro úspěch reforem –podstatné, aby s Hirohitem našel společnou řeč. Jejich první vzájemné setkání se uskutečnilo již 27. září 1945 v budově Okupačního štábu. Přispělo k navázání kontaktu mezi oběma muži, kteří se pak pravidelně stýkali po celou dobu MacArthurovy přítomnosti v zemi a vyměňovali si poznatky a informace. Fotografie obou mužů z jejich prvního setkání, která zachycuje jejich odlišnost a podtrhává fyzickou výšku a sebevědomí generála v kontrastu s drobným, až nenápadným císařem, vstoupila do dějin, což bylo také z propagandistických důvodů velice užitečné. V lednu 1946 císař pak vydal tzv. *Prohlášení o lidském původu*, v němž otevřeně odmítl myšlenku své božské podstaty a posvátné nedotknutelnosti. Tím započala zásadní přeměna jeho státoprávní role.

2.3 Demokratizační reformy Američanů okupační správy

Mezi nutné změny patřila kromě demilitarizace především demokratizace společnosti, již mělo být dosaženo důsledným vymýcením militaristických tendencí posledních let a rozbitím rodinných korporací *zaibacu*.²⁴ Japonská společnost se měla liberalizovat na základě amerických demokratických principů. Původní plány okupační

²² - BIX, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, s. 450.

²³ - BIX, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, ~~ibidem~~, s. 473.

²⁴ *Zaibacu* byly konglomeráty, které byly většinou ovládány členy jedné rodiny. Během éry Meidži v podstatě zcela převzaly kontrolu nad různými průmyslovými sektory. Zabývaly se navíc i finančními

správy jsou obsaženy v tzv. *Počáteční politice vůči Japonsku v období po kapitulaci* (Initial Post-Surrender Policy for Japan).²⁵ Tyto plány se ale průběžně měnily, dalo by se říci „za chodu“. V rámci samotné okupační správy navíc docházelo ke sporům, jelikož v ní společně působily osoby, které zastávaly nejrůznější politická stanoviska, reprezentovaly různé strany a původně pracovaly na různých postech. Američané, i přes nedostatečnou znalost místního prostředí, tradic a jazyka, si byli jisti svou morální převahou, nicméně rovněž věděli, že –musí demokratizační reformy nejen připravit a prosadit, ale hlavně vytvořit společenské klima pro jejich zakořenění.

Naformátováno: Písmo: není Kurzíva

2.3.1 NRok 1947 a nová ústava

Demokratizace společnosti podle amerického vzoru byla stěžejním rysem okupační politiky. Správné směřování budoucího vývoje měla zajistit v první řadě nová ústava. Ta byla sepsána samotnými Američany tak, aby odpovídala jejich představám o novém, demokratickém Japonsku, očištěném od imperialismu a militarismu.

Druhý poválečný japonský kabinet pod vedením Šidehary Kidžúuróea (říjen 1945–květen 1946) navrhl nejdříve vlastní koncept ústavy, ale –Okupační štáb ho odmítl s odůvodněním, že se příliš podobá ústavě Meidži z roku 1890 a nemění dostatečně postavení císaře.²⁶ Proto v roce 1947 vznikl nový koncept, psaný v angličtině pod dohledem generála Courtneye Whitneyho, blízkého spolupracovníka generála MacArthura z Vládního odboru Okupačního štábu. Americký návrh se odlišoval především ve třech otázkách – ve změně role panovníka na čistě symbolickou, ústavně zakotvené demilitarizaci ostrova a zrovnoprávnění občanů.

Co se týče prvně jmenovaného opatření, nová ústava stanovovala, že nositelem suverenity je lid, nikoliv panovník. Japonci tak vůči svému vládci již nebyli v podřízeném postavení poddaných. Ze země se stala konstituční monarchie a císař Hirohito se s novou rolí poměrně brzy sžil. Postavení pouhého symbolu jednoty lidu ho již tolik nesvazovalo, začal se tedy více ukazovat na veřejnosti a cestovat po japonských

operacemi a byly napojeny na armádu a politické elity. Díky rozsáhlým obchodním aktivitám disponovaly celou řadou prostředků k ovlivňování veřejného života.

²⁵ National Diet Library [online]. 2010 [cit. 2010-05-18]. Initial Post-Surrender Policy for Japan. Dostupné z WWW: <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryo/01/022_2/022_2_001r.html>.

²⁶ BIX, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, s. 437-.

ostrovech. Diskuse nad jeho rolí v expanzionistické politice byla tímto postupně definitivně uzavřena.

Devátý článek ústavy, který se týká demilitarizace, zásadně změnil roli Japonska v mezinárodní politice a postavil ho do pozice státu, který přímo odmítá válku jako prostředek k prosazení národního zájmu:

„Japonský lid se navždy zříká války coby suverénního práva národa a hrozby síly jako prostředku k vyřešení mezinárodních sporů...- Pozemní, námořní i vzdušné síly, stejně jako jiný válečný potenciál, nebudou nikdy udržovány. Právo státu na vedení války nebude uznáno.“²⁷

Tento článek, nejkontroverznější část nové ústavy, se stal ústředním bodem dlouholetých debat o její revizi. Navzdory četným politickým sporům však nebyl nikdy výrazněji pozměněn. Dodatek ústavy, pocházející z devadesátých let, pouze mírně tento článek reviduje ~~tento článek~~ a umožňuje existenci ~~sebeobraných oddílů~~ sebeobranysložek, které je přípustné použít za určitých okolností také v zahraničních konfliktech.

Další konstituční změny se týkaly ženských práv. Podle nové ústavy ženy získaly stejná práva jako muži. Mohly volit a vlastnit majetek, což v předválečném Japonsku nebylo vůbec možné. I přes tyto nesporně pokrokové změny je třeba říci, že předsudky vůči ženám přetrvaly ještě dlouho poté, co byly formálně odstraněny, a v mnoha ohledech jsou -viditelné dodnes.

Nad ústavou jako celkem se stále vznáší určitý otazník. Je diskutabilní, nakolik jebylo možné implementovat anglicky psaný text ústavy podle amerického vzoru jako základ japonského právního řádu. Ústava však v nezměněné podobě platí dodnes, což podporuje ~~validitu~~pravdivost tvrzení, že změny ve svém souhrnu splnily očekávání obyvatel.

2.3.2 Obnova veřejného politického života

Jedním z prvních kroků okupační správy bylo odvolání Zákona o zachování míru z roku 1925, na jehož základě byly v předválečné době a během války internovány

²⁷ www.army.mil [online]. 2004 [cit. 2010-05-03]. Constitution of Japan. Dostupné z WWW: <www.army.mil/postwarjapan/downloads/THE%20CONSTITUTION%20OF%20JAPAN.pdf>.

tisíce protivládně smýšlejících aktivistů. Ti se po propuštění začali podílet na obnově a dotváření veřejného politického života. Na popud Američanů bylo také podporováno zakládání odborů. Pracovní podmínky se změnily ve prospěch zaměstnanců, kterým bylo přiznáno právo na stávkou a na shromažďování. Odborové svazy začaly okamžitě sílit a do roku 1950 již sdružovaly na 40 % pracovních sil, oproti necelým osmi procentům před začátkem války (během války byla existence odborů zakázána).²⁸

K nelibosti a spokojenosti Američanů byly odbory často příliš levicově zaměřené. Odborové organizace přirozeně tíhly k levicovým politickým stranám, které se navíc po skončení války etablovaly nejdříve.²⁹ Konzervativní strany byly totiž více zatíženy imperiální minulostí a tak je více postihly poválečné čistky. To je částečně paralyzovalo a obnovení jejich činnosti tak trvalo déle. Komunistická strana Japonska vznikla roku 1922, v roce 1925 byla zakázána a v ilegalitě vydržela do roku 1945. Její vliv po válce nebyl zanedbatelný, počet hlasů, které získávala během voleb v okupačních letech, se pohyboval zhruba do deseti procent.³⁰ Komunisté jako jedni z mála veřejně kritizovali skutečnost, že císař nemusel nést odpovědnost za válečné zločiny.³¹ Japonská socialistická strana, rovněž obnovená roku 1945 pod vedením Katajamy Tecua, dokonce vyhrála první svobodné volby po přijetí nové ústavy. Koalice, kterou tato vláda vedla, ale byla nejednotná a brzo došlo k jejímu rozpadu. To však nic nemění na tom, že se levicové strany, podporované odbory, postupně staly pro Američany nepřijatelné postupně trnem v oku Američanům, ač to byla právě okupační správa, která jim v rámci demokratizace veřejného života povolila činnost. Jakékoli veřejné projevy komunistických myšlenek a stanovisek začaly být postupně považovány za hrozbu. Jako s hrozbou se také s podobně smýšlejícími lidmi začalo zanedlouho nakládat.

2.3.3 Úskalí demokratizačních změn

Na počátku okupace se Američané museli potýkat s mnoha problémy, které pramenily ze špatné situace, ve které se zchudlá země nacházela. Japonská města byla zničena, úroda nemohla pokrýt spotřebu obyvatelstva, které hladovělo, distribuce zásob, které byly k dispozici, byla probíhala chaoticky a nekoordinovaně; není divu, že se

²⁸ HANNEMAN, Mary L. *Japan Faces the World 1925–1952*. Edinburgh : Longman Pearson, 2001, s. 94.

²⁹ HAYES, Louis D. *Introduction to Japanese Politics*. 4. vyd. – New York : M. E. Sharpe, 2005, s. 9.

³⁰ Největší úspěch zaznamenala Komunistická strana ve volbách roku 1949, kdy obdržela 10 % hlasů a získala třicet pět poslancekých mandátů.

rozmáhal černý trh. Mnozí Japonci, aby zajistili obživu sobě a svým blízkým, začali krást, ženy se uchýlovaly k prostituci. V kontextu všeobecného rozvratu a každodenních starostí obyvatel o to, jak sehnat jídlo, se ~~jeví~~ luxus, kterým se obklopovali okupační úředníci, ~~jevil~~ jako paradoxní a nepatřičný.³²

Efektivitě demokratizačních reforem nahrávala skutečnost, že okupační správa mohla kontrolovat řídicí mechanismy společnosti. Demokratizace tak mělo být dosaženo například i pomocí cenzury. Ta se týkala přednostně jakýchkoli zmínek o zničení Hirošimy a Nagasaki. Nesmělo se také mluvit o zločinech spáchaných americkými vojáky na japonském území; ~~;~~ obecně lze říci, že jakákoli kritika amerických okupačních sil byla v médiích cenzurována. Cenzura se samozřejmě netýkala jen ~~tištěných~~ novin či rozhlasu, ale zasahovala prakticky do celého společenského i kulturního života. Cenzoři rozhodovali o tom, jaké filmy se budou promítat, jaké divadelní hry se budou hrát, jaké se budou používat poštovní známky a jak budou vypadat bankovky a mince. Kontrolovaly se také obsahy dopisů a odposlouchávaly telefonní hovory.

Za účelem tohoto monitorování byly ustanoveny dva odbory okupační správy, Oddělení civilní cenzury (*Civil Censorship Detachment*) a Odbor civilních informací a vzdělávání (*Civil Information and Education Section*), které začaly fungovat na počátku roku 1946. Pro ilustraci rozsahu pravomocí a činnosti těchto komisí postačí uvést, že samotné Oddělení civilní cenzury zaměstnávalo kolem šesti tisíc lidí.³³ Cenzura byla nastavena tak, aby nedocházelo ke zpochybňování japonské prohry, kapitulace a následné přítomnosti cizích vojsk. Okupace pak měla být prezentována jako něco, co přijímá pozitivně jak široká veřejnost, tak politická reprezentace. Z pozice vítězného státu se toto úsilí může jevit jako vcelku pochopitelné, zvláště v kontextu japonského válečného militarismu. Pro okupační správu bylo z hlediska konečného cíle, tedy vybudování moderní demokratické společnosti, přijatelné i kontrolované využití nedemokratických prostředků. Oficiálně ovšem cenzura vůbec neexistovala. Kolem roku 1947 byla pak přijatá opatření postupně mírněna a předběžná kontrola obsahu médií začala mizet. Dohled nad sdělovacími prostředky se ale zanedlouho opět zpřísnil během období „rudé čistky“.

³¹ BIX, *Hirohito a vznik moderního Japonska*, s. 425.

³² DOWER, John. *Embracing Defeat: Japan in the Aftermath of the World War II*. Londýn : Penguin Books, 1999, s. 208.

2.4 Školství

Ačkoli změny ve vzdělávacím systému nebyly pro americkou okupační správu na prvním místě, vhodné úpravy obsahu a systému výuky byly zcela nezbytné.³⁴ Představitelé Okupačního štábu věděli, že chtějí-li Američané, aby demokratizační reformy ve společnosti skutečně zakořenily, bude školství jedním z klíčových prostředků k dosažení tohoto cíle. Proto byl během okupačních let zcela změněn vzdělávací systém, a to jak jeho struktura, tak i obsah výuky a celkový přístup ke vzdělání.

2.4.1 Důležitost osnov

Japonské školství, především jeho první stupeň, bylo silně kontaminováno myšlenkami předválečného imperialismu. ~~Škol~~žáci měli být v rámci výuky připravováni na dobovačnou válku, a právě učitelé byli často významnými nositeli militaristických myšlenek. Po kapitulaci v létě 1945 museli zcela změnit přístup k těmto tématům, ačkoliv dříve obhajovali absolutní věrnost císaři a státnímu systému. Otázka, zda žákům upřímně přiznat válečnou porážku, která byla předtím prezentována jako něco nemožného, a připustit tak, že i celá válečná propaganda byla lživá, byla v prvních měsících ožehavým tématem a osobním dilematem mnoha učitelů. Podle instrukcí Ministerstva školství ~~již v srpnu~~ začali již v srpnu 1945 v hodinách s žáky z učebnic vyškrtávat „závadné“ pasáže o nacionalismu či militarismu.³⁵ Tento proces trval několik měsíců, dokud nebyly v průběhu roku 1946 vydány nové knížky schválené okupační správou. Mnoho ultranacionalisticky smýšlejících učitelů muselo z rozkazu SCAP v rámci čistek svého povolání zanechat, někteří ho raději opustili dobrovolně, než aby čelili nutnosti vypořádat se s tak velkými změnami.

~~Především bylo~~ Cílem těchto opatření třeba změnit byla formulace nového celospolečenského stanoviska k citlivým ~~tématům~~ otázkám, ~~kte~~ řea ~~formují~~ utvářejí národní identitu, jako byla japonská historie a společenská etika. Nebylo samozřejmě

³³ Podrobněji o rozsahu cenzury a témat, kterých se týkala, viz. DOWER, *Embracing Defeat*, s. 405.

³⁴ V *Počáteční politice vůči Japonsku v období po kapitulaci* se o konkrétních změnách ve školství této oblasti nehovoří, vzhledem k silné ideologizaci školství před válkou a během ní byly však změny nevyhnutelné.

³⁵ NOZAKI, Jošiko. Educational Reform and History Textbooks in Occupied Japan. In: CAPRIO, Mark E.; SUGITA, Jonejuki (eds.). *Democracy in Occupied Japan: The U.S. Occupation and Japanese Politics and Society*. New York : Routledge, 2007, s. 122.

možné negovat veškerou kontinuitu a předešlé metody výuky, a tak i nový vzdělávací systém musel být do jisté míry budován na předválečných základech, školské správě i učitelích. Největší problém přirozeně vzbuzovala představovala otázka, jak vykládat žákům japonský předválečný militarismus, rasismus, agresí v Asii, činy za války a konečně porážku vedoucí k bezpodmínečné kapitulaci. Vzhledem ke změně interpretace současné situace těchto dějinných momentů i poválečné situace, ve které se země ocitla, byla role učitelů klíčová.

2.4.2 Reorganizace školství

Reformy školství se netýkaly jen osnov, dalekosáhlé změny byly provedeny v organizaci vzdělávání obecně. Předválečný systém, budovaný v období Meidži, zdůrazňoval hierarchii, přísnou morálku a úctu k císaři. Nový model školství měl v žácích naopak vzbuzovat již od malička náklonnost k demokratickým hodnotám. Povinná školní docházka byla rozšířena na devět let a systém byl pozměněn podle amerického vzoru, v němž po šestileté základní škole následují dva cykly školy střední, a vzdělání může být následně završeno studiem na univerzitě. Školský zákon z roku 1947 výrazně rovněž omezoval vliv ministerstva školství ve prospěch autonomie jednotlivých škol. Přístup ke vzdělání byl značně rozšířen díky otevření stovek nových středních i vysokých škol. Rovněž došlo k reformě písma, o níž se hovořilo již před válkou. Objevily se snahy zavést v nových učebnicích psaní latinkou (verzi japonštiny zvanou rōmadži), tyto pokusy ale vyvolaly ve společnosti značně nesouhlasné reakce a od romanizace japonštiny bylo záhy upuštěno.³⁶ Modernizace složitého systému psaní byla ale nutná, a ~~tak byla~~ nakonec byla tedy psaná japonština upravena tak, aby co nejvíce odpovídala mluvené podobě jazyka. Počet čínských znaků kandži, určených pro běžnou potřebu, byl snížen na 1850. O několik let později bylo 881 z nich vybráno jako celkový počet znaků, který se žáci mají naučit během povinné školní docházky.³⁷

Naformátováno: Písmo: Kurzíva

2.5 Hospodářské reformy

³⁶ ROEHNER, Bertrand. *Relations between the Allied Forces and the Population of Japan*. Paříž : Laboratoire de Physique Theoretiques et Hautes Energie, Université de Paris, 2009, s. 82. [online]. [cit. 2010-05-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.lpthe.jussieu.fr/~roehner/ocj.pdf>>, s. 82.

³⁷ GOTTLIEB, Nanette. *Language and Society in Japan*. Cambridge : Cambridge University Press, 2005, s. 61.

Po skončení války se Japonsko ocitlo na pokraji hospodářské katastrofy. Rozbořená města, infrastruktura rozvrácená bombardováním, nedostatečný objem dovozu potravin a vlastní špatná úroda poničená chladným počasím a záplavami, to vše přispělo k akutnímu nedostatku jídla. Úroda v roce 1945 byla vůbec nejhorší za posledních třicet let.³⁸ Není jisté, nakolik si byl MacArthur vědom naprosté nezbytnosti ekonomické obnovy země, bez které jakékoli další demokratizační úsilí pozbývalo smyslu. Zajištění potravinové pomoci v prvních poválečných měsících bylo ~~v každém případě~~ neméně nevyhnutelné, aby nedošlo k hladomoru, nárůstu nespokojenosti a s tím spojené radikalizaci obyvatel. Okupační režim ~~si byl zároveň vědom~~ chtěl navíc využít příležitosti k posílení své prestiže prostřednictvím americké potravinové pomoci a její distribuce či díky připravované pozemkové reformě. Všechny tyto kroky měly tedy své politické implikace.

2.5.1 Pozemková reforma

Z hlediska zásahů do hospodářství státu byly okupační správou provedeny dvě důležité reformy: pozemková reforma a demontáž *zaibacu*, japonských rodinných korporací. Kvůli vyhrocené situaci na venkově se SCAP nejprve soustředil na pozemkovou reformu, kterou chtěla japonská vláda provést již před válkou, ale která pro odpor vlastníků půdy nakonec nebyla uskutečněna.³⁹ Okupační síly ~~v reformě~~ viděly v reformě možnost, jak si získat na svou stranu rolnictvo. Úsilí o přerozdělení půdy bylo tedy logické, i z toho důvodu, aby se venkov, do té doby často sužovaný chudobou a jí vyvolanými ~~povstáními~~, dále neradikalizoval. Herbert Passin k tomu uvádí:

„Stávající systém byl přirozeně nespravedlivý ... držel rolníky pod kontrolou jejich ultranacionalistických ~~smýšlejších~~ smýšlejších nájemců a politických vůdců

³⁸ FUCHS, Steven J. Feeding the Japanese: Food Policy, Land Reform, and Japan's Economic Recovery. In: CAPRIO, Mark E., SUGITA, Jonejuki (eds.). *Democracy in Occupied Japan: The U. S. Occupation and Japanese Politics and Society*. New York: Routledge, 2007, s. 28.

³⁹ HANNEMAN, *Japan Faces the World*, s. 93.

Naformátováno: Odsazení: První řádek: 0 cm

Naformátováno: Odsazení: První řádek: 0 cm

a přinášel tak nebezpečí komunisty vedené agrární revoluce, tak jak k ní v této době docházelo ~~v této době~~ v jiných částech Asie.⁴⁰

Všem, včetně vlastníků půdy, která měla být zkonfiskována, bylo ~~tedy~~ jasné, že současný stav není udržitelný a že pozemková reforma bude muset být provedena v každém případě, ~~protože~~ jelikož problémy pramenící z nerovnosti vztahu mezi pronajímateli a nájemci představovaly příliš velké riziko. V říjnu 1946 vešel v platnost zákon, který ztěžoval pronajímání půdy. Maximální držba půdy byla stanovena na deset akrů.⁴¹ Majitel mohl z tohoto ~~množství celku~~ pronajmout maximálně dva a půl akru, a to pouze v případě, že žil v blízkosti svých pozemků. Ostatní půda byla vládou odkoupena a s pomocí místních zemědělských komisí, kterých vzniklo na jedenáct tisíc, přerozdělena za velmi výhodných úvěrových podmínek malým farmářům drobným rolníkům, kteří ji dostali za velmi výhodných úvěrových podmínek.⁴² Pozemkoví vlastníci, kteří museli prodat půdu státu, na této transakci téměř nevyhnutelně prodělali – vysoká inflace, která se zanedlouho dostavila, je o zisky z prodeje připravila. Před reformou bylo pronajímáno zhruba 46 % vší zemědělské půdy. V roce 1950, kdy byla reforma ukončena, to bylo již jen deset procent.⁴³ Tato reforma byla velmi důsledná a tedy i úspěšná, protože dokázala vyřešit dlouhodobý problém japonského venkova.

2.5.2 Reparace

V souladu s obvyklým postupem vítězů ~~protivůči~~ poraženému státu mělo být Japonsko podrobeno placení reparací. Nejdříve byl ~~Japonsku~~ zabaven japonský majetek na území států okupovaných za války. Zařízení některých továren v Japonsku samotném byla rozmontována jako součást demilitarizačních opatření a použita k reparačním splátkám. Rovněž japonské zásoby drahých kovů byly ~~zabaveny~~ zkonfiskovány a rozděleny zemím, které byly poškozeny japonskou válečnou agresí – např. Thajsko

⁴⁰ PASSIN, Herbert. Occupation: Some Reflections. In: KRAUS, - NYBLADE, *Japan and North America*, s. 66.

⁴¹ Odpovídá zhruba čtyřem hektarům. Dva a půl akru určených k propachtování je tedy přibližně jeden hektar.

⁴² PYLE, Kenneth B. *The Making of Modern Japan*. 2. vyd. Lexington : D.C. Heath and Company, 1996. s. 221.

⁴³ KÓSAI, Jutaka. The Postwar Japanese Economy, 1945–1973. In: DUUS, Peter (ed.). *Cambridge History of Japan, vol. 6. The 20th Century*. New York : Cambridge University Press, 1995, s. 496.

obdrželo 37 miliónů dolarů ve zlatě.⁴⁴ Veškeré náklady spojené s okupací byly navíc hrazeny japonskou stranou.

Celkově nicméně nebyly reparace vysoké. Americká vláda si uvědomovala, že je pro ni nežádoucí uvalit na Japonsko zbytečné břemeno, které by zemi ekonomicky zatížilo. Spojené státy koneckonců vždy jednaly především v souladu s vlastním národním zájmem. Ruku v ruce s nárůstem komunistického nebezpečí bylo čím dál zřetelnější, že okupační režim musí postupovat zdrženlivě, aby si japonský lid nepopudil proti sobě a nezpůsobil tak jeho příklon ke komunismu. Proto byla výše reparací nakonec spíše symbolická a jejich splácení bylo brzy ukončeno.⁴⁵

2.5.3 Boj za rozpuštění *zaibacu* a politické důsledky tohoto sporu

Významným zásahem do struktury japonské ekonomiky mělo být rozpuštění *zaibacu*, rodinných firem ~~spojevaných – napojených v řadě případů~~ sna japonským válečným průmyslem. Díky své monopolní podstatě ~~me~~ husely připadat Američanům, kteří měli vlastní zkušenost s antitrustovými zákony a bojem proti korporacím, nedemokratické a v rozporu se zásadami volného trhu.⁴⁶ ~~Nejdříve – V první fázi~~ byl zmražen kapitál největších *zaibacu*. Firmy měly být následně rozděleny do menších, dceřiných společností, a posléze reorganizovány. I tato reforma byla provedena především proto, že, jak spojenecké síly očekávaly, měla napomoci budování demokracie a demilitarizaci země. Zároveň to však byla i příležitost k oslabení možné budoucí konkurence. ~~Tato reforma~~ Rozpuštění *zaibacu*, ačkoli podle původních plánů prioritní (díky své přímé souvislosti s demilitarizací) se ale nakonec rozbíhalo poněkud pomalu. ~~Jejího~~ implementace byla totiž silně ovlivněna politickými faktory.

Na aféře s rozpuštěním *zaibacu* se naplno projevila narůstající nedůvěra Washingtonu, zejména prezidenta Trumana a George Kennana⁴⁷, vůči MacArthurovi.

⁴⁴ ROEHNER, *Relations between Allied Forces and the Population of Japan*, s. 48. <http://www.lpthejussieu.fr/~roehner/ocj.pdf>.

⁴⁵ Konečných 172 miliónů jenů (dle předválečné hodnoty) představovalo jen zlomek původně požadované částky.

⁴⁶ ~~*Zaibacu* byly konglomeráty, které byly většinou ovládnuty členy jedné rodiny. Během éry Meidži v podstatě zcela převzaly kontrolu nad různými průmyslovými sektory. Zabývaly se navíc i finančními operacemi a byly napojeny na armádu a politické elity. Díky rozsáhlým obchodním aktivitám disponovaly celou řadou prostředků k ovlivňování veřejného života.~~

⁴⁷ Kennan byl významným spolupracovníkem Ministerstva zahraničí USA. Od dubna 1947 do prosince 1949, tedy během období, kdy byl ministrem George C. Marshall, stál v čele think-tanku Policy-Planning Staff, během období, kdy byl ministrem George C. Marshall. V r. 1949, poté, co se ministrem zahraničí stal Dean Acheson, z funkce odešel, ale na ministerstvu zůstal jako poradce až do června 1950.

Generál jednoznačně podporoval rozpuštění těchto korporací, což se dalo vnímat jako pokračování protijaponských pocitů, intenzivních zejména těsně po válce. Ve Washingtonu již ale převládalo poněkud jiné smýšlení. Kennan se obával, že by MacArthurova strategie mohla Japonsku ublížit a v demontáži *zaibacu* viděl naopak nebezpečný krok směrem ke znárodňování. MacArthur si chtěl na svou stranu získat japonské politické strany a veřejnost, ale obě ~~tehdejší hlavní~~ pravicové strany, Liberální strana a Demokratická strana, si takový zásah do ekonomiky nepřály.⁴⁸ Generál se proto následně snažil získat podporu socialistů, kteří byli pod vedením Katajamy Tecua v létě roku 1946 ve vládě. Tím si ale ~~MacArthur~~ ještě více zneprátelil Kennana, jednoho z hlavních zastánců politiky *containmentu*. Jak podotýká Schaller, MacArthur poté začal být některými lidmi „vnímán jako největší hrozba japonské bezpečnosti“⁴⁹. V té době se ~~však~~ již se průběh okupace Japonska začínal pomalu měnit a nabírat opačný kurz.

Americká ministerstva zahraničí a obrany si stěžovala, že s nimi generál MacArthur nedostatečně konzultuje své kroky, jedná často na vlastní pěst a nehledí na možné dopady ~~svého jednáníých opatření~~. MacArthur si jako voják ~~–~~byl vědom důležitosti rychlého rozhodování, ~~čímž se vůbec netajil~~ což často zdůrazňoval. Proti výtkám ~~z Washingtonu Trumanovy administrativy~~ se neváhal zaštitit námitkou, že se ve Washingtonu, deset tisíc mil od Japonska, nemá rozhodovat o tom, kam bude země směřovat.⁵⁰ S pomocí japonského parlamentu a některých prominentních politiků (~~MacArthur údajně měl dobré vztahy zvláštějmená~~ s několikanásobným poválečným premiérem Jošidou Šigeruem ~~–~~ měl MacArthur dobré vztahy⁵¹) byl nakonec zákon o rozpuštění *zaibacu* schválen a na počátku roku 1947 vstoupil v platnost. Dva největší *zaibacu* koncerny, Mitsui a Mitsubishi, byly rozpuštěny v červenci 1947, ale ve skutečnosti bylo zakázáno mnohem méně společností, než původní plán navrhoval. Navíc řada těchto korporací se zanedlouho znovu obnovila. Reforma tedy nikdy nebyla dotažena ~~až~~ do konce. Rozpuštění korporací, které mělo přinést reorganizaci japonského hospodářství, však mělo určitý dopad na poválečný rozvoj ~~japonské~~ ekonomiky, neboť ~~některé~~ firmy, ~~nově vzniklé založené díkyv důsledku~~ reorganizace původních *zaibacu*,

⁴⁸ Liberální strana (*Liberal Party of Japan*) a Japonská demokratická strana (*Japan Democratic Party*, pokračovatelka Strany pokroku) byly pravicové, konzervativní strany. Nakonec ~~se v roce 1955 se~~ spojily ~~v roce 1955~~ v Liberální demokratickou stranu (*Liberal Democratic Party*), která následně vládla ~~nepřetržitě v Japonsku nepřetržitě po~~ dalších čtyřicet let.

⁴⁹ SCHALLER, Michael. *American Occupation of Japan : The Origins of Cold War in Asia*. New York : Oxford University Press, 1985, s. 122.

⁵⁰ ~~Ibidem, s. 120 s.~~

⁵¹ Alespoň to ve svých pamětech tvrdí sám Jošida. Někteří historici, např. Schaller, uvádějí pravý opak. Jisté je, že se oba muži minimálně vzájemně respektovali.

získaly snazší přístup na trh. Touto cestou vznikly například dnes celosvětové kolosy Toyota nebo Hitachi.

Není zcela jasné, nakolik byly snahy generála MacArthura o samostatné rozhodování ovlivněny vizí případné vlastní kariéry v americké vysoké politice. Generál se údajně netajil svou touhou být nominován republikánským kandidátem v příštích prezidentských volbách a podle některých byl ochoten tomuto cíli podřídit téměř vše. Jeho vliv však začal výrazně **upadat/slábnout** právě po „roztržce“ týkající se *zaibacu*. Postupně upadl ve Washingtonu do nemilosti a nakonec poté, co jako velitel vojsk OSN ve válce v Koreji odmítl respektovat rozhodnutí prezidenta Trumana, byl na sklonku okupace z oblasti úplně odvelen.⁵²

3. Druhá fáze okupace — opačný kurz

Celá éra okupace se dá rozdělit do dvou hlavních fází; heslem první, kterou jsem rozebírala v předešlé kapitole, byla „demilitarizace a demokratizace“. Po dvou letech se směřování okupační politiky od základů změnilo. Jestliže prvotní vizí bylo vytvořit z Japonska mírumilovný, vojensky i hospodářsky slabý národ, tak v souvislosti se šířením komunismu v Asii došlo k zásadnímu **změněm v přehodnocení priorit** okupační správy. Obrat v okupační politice byl tedy ovlivněn zejména obavami z **komunistického nebezpečí**.

Okupace sice zajistila počáteční konsolidaci poměrů, hospodářská situace Japonska se ale během prvních dvou let téměř nezlepšila. Naopak, dalo by se říci, že některé problémy začaly narůstat či minimálně více vyplouvat na povrch. Rozbombardovaná města, nedostatek jídla, nedostatky v systému rozdělování potravin, bujení černého trhu, to vše přispívalo k tomu, že Japonsko bylo i po několika letech stále přímo závislé na pomoci přicházející ze Spojených států. MacArthur se zjevně domníval, že **jeho** reformy **o sobě** zajistí Japonsku hospodářský růst, to se však nestalo. Jak je patrné z dokumentu *Počáteční politika vůči Japonsku v období po*

⁵² Informace o MacArthurových aspiracích na prezidentský post se dají najít např. v pamětech Jošidy Šigeru, ale i v **některých** historiků, např. Michaela Schallera a **Howarda** Schonbergera, kteří se zabývají možnými příčinami jeho chování v okupačních letech.

kapitulaci ze září 1945, detailní a propracovaný plán na hospodářskou obnovu po skončení války neexistoval. Tento problém nepatřil totiž z počátku mezi americké priority. O několik let později si však již američtí představitelé plně uvědomovali důležitost co nejrychlejšího ekonomického zotavení země.

3.-1 Návštěva George Kennana a vznik politiky tzv. opačného kurzu

Vliv generála MacArthura začal po roce 1947 slábnout. Kromě výše zmíněných důvodů za to mohlo jeho zcela nekritické přesvědčení o vlastních schopnostech a o své pravdě. Svoje názory prosazoval často i přes námitky Washingtonu, v první řadě George Kennana. Napjaté vztahy s Trumanovou administrativou se definitivně vyhroutily kvůli ~~roz~~poru ohledně rozpuštění monopolů zaibacu.

Kennan načrtl v říjnu roku 1947 změny v okupační politice, které považoval za nezbytné s přihlédnutím k tehdejšímu vývoji čínské občanské války a již proběhнувšímu faktickému rozdělení Koreje. Změna kurzu okupační strategie, prosazovaná Kennanem, byla sice nutná, na druhou stranu ale poněkud ošemetná; musela totiž být alespoň částečně skloubena s dosavadními demokratizačními programy.

Na prvním místě stála nyní hospodářská obnova, jejímž cílem bylo, aby se Japonsko co nejdříve zotavilo a bylo schopno bez větší ekonomické podpory USA čelit případné komunistické hrozbě. Kennan považoval za nemyslitelné, aby se Američané z Japonska stáhli dříve, než bude tohoto cíle dosaženo. MacArthur byl naopak pro co nejrychlejší ukončení okupace. Možná ještě doufal, že mírová smlouva bude uzavřena tak, aby následně stihl kandidovat v prezidentských volbách v listopadu 1948.⁵³ Změna kurzu okupační politiky mu ale tyto plány zhatila.

Směrování okupační politiky tak bylo z popudu Washingtonu v podstatě obráceno naruby, alespoň v některých oblastech. Tímto vývojem byla nepřímou zpochybněna dosavadní činnost okupačních sil v čele s MacArthurem, který si ale něco takového odmítal připustit. George Kennan nakonec v březnu 1948 osobně přijel na návštěvu Japonska, aby MacArthura přesvědčil o nutnosti přijetí opačného kurzu. Po příjezdu do země byl údajně „znechucen“ byrokratičností Okupačního štábu a vyjádřil politování nad tím, že reformační úsilí nepřineslo stabilizaci země, spíše naopak.

⁵³ SCHONBERGER, *Americans and the Remaking of Japan*, s. 200-1.

Japonsko se podle něj stalo náchylnějším vůči komunismu, protože Komunistická strana byla nyní plně legalizovanou, nezanedbatelnou politickou silou. Policie byla navíc v důsledku demilitarizačních opatření decentralizována a částečně rozpuštěna, což dále ohrozilo stabilitu země, stejně jako skutečnost, že *zaibacu*, pilíře hospodářství, byly postaveny *de facto* mimo zákon.⁵⁴

3.2 Podstata opačného kurzu

Výstupy Kennanovy návštěvy a s ní souvisejícími navrženými změnami v okupační politice jsou *patrně shrnuty* v dokumentu *Doporučení týkající se politiky Spojených států vůči Japonsku (Recommendation with Respect to United States Policy toward Japan)* z února roku 1948.⁵⁵ V něm je doslova uvedeno, že by se vzhledem k mezinárodní situaci nemělo „momentálně naléhat na přijetí mírové smlouvy“, a tak bylo ukončení okupace prozatím *prodlouženo-odsunuto* na neurčito. Další zásadní změnou bylo zastavení a faktické obrácení čítek z let 1945 a 1946. Desetitisíce lidí, kteří začátkem okupace opustili své posty kvůli minulosti spojené s imperiálním režimem, se mohly vrátit do veřejného života. Celé skupiny Japonců, kterým bylo zakázáno vykonávat vládní, obchodní či jiné veřejné funkce, *často i –*, „relativně neškodné“⁵⁶ pozice, se na tyto posty mohly vrátit zpět. Ostatním bylo dovoleno nechat své případy individuálně přezkoumat. Důvody této revize byly čistě pragmatické. Experti z různých oblastí, kteří mohli napomoci hospodářské obnově země, byli zoufale zapotřebí, a na jejich minulosti, pokud nebyla komunistická, v dané situaci přestalo záležet.

V hospodářské oblasti kontrola americké okupační správy nad autonomními kroky japonské vlády viditelně přiosťřila. Ve všech ostatních oblastech, kde se v prvních letech okupace Američané intenzivně angažovali, byla naopak jejich úloha *postupně* omezována a pravomoci předávány Japoncům. Cenzura byla postupně pozastavena, i když SCAP si stále ponechal právo na zpětnou cenzuru.⁵⁷ Již tedy nekontroloval obsahy tiskovin před jejich vydáním, ale až *poté dodatečně*, v případech, že byl nahlášen *její*

⁵⁴ SCHONBERGER, *Americans and the Remaking of Japan*, s. 172.

⁵⁵ *National Diet Library : Modern Japan in Archive* [online]. 2004 [cit. 2010-05-03]. Recommendation with Respect to United States Policy Toward Japan. Dostupné z WWW: <<http://www.ndl.go.jp/modern/e/index.html>>.

⁵⁶ *National Diet Library : Modern Japan in Archive* [online]. 2004 [cit. 2010-05-03]. Recommendation with Respect to United States Policy Toward Japan. Dostupné z WWW: <<http://www.ndl.go.jp/modern/e/index.html>>. Recommendation with Respect to United States Policy Toward Japan. <<http://www.ndl.go.jp/modern/e/index.html>>.

⁵⁷ *Ibidem*. *Ibidem*.

závadný“ obsah. MacArthur dostal nově nařizeno konzultovat všechny kroky zasahující do chodu státu s vládou ve Washingtonu. Faktickým vyloučením Komise pro Dálný Východ z celého procesu pak byla jen dodatečně potvrzena její nulová kapacita podílet se na vytváření okupační strategie, která se projevovala byla patrná již od jejího vytvoření.

3.2.1 Odbory a „rudá čistka“

Jednou z mála věcí, na kterých se MacArthur s politiky ve Spojených státech bez větších problémů shodl, byla nutnost potlačení moci odborů. Ty posílily svůj vliv právě díky demokratizačním reformám. Levicově smýšlející a v řadě případů komunisty podporované odbory organizovaly stávky a protesty, často proto, aby upozornily na špatnou hospodářskou situaci. MacArthur byl prý „šokován“ jejich „militantností“, a obával se „podzemní komunistické agitace“.⁵⁸ Střet se vyhroutil v únoru roku 1947, kdy odbory na protest proti špatné vládní politice svolaly generální stávku. V tomto okamžiku zasáhl SCAP, který z obavy před kolapsem státu generální stávku raději zakázal.

Okupační správa se proti odborům postavila ještě výrazněji v roce 1948, tedy již během období opačného kurzu, kdy začalo docházet k diskriminaci vyhraněně levicově smýšlejících aktivistů. Po demonstraci komunistů před Císařským palácem v roce 1947, při které bylo zraněno několik okupačních úředníků, bylo zatčeno asi dvacet předních komunistických činitelů. Komunistická strana sama sice zakázána nebyla, ale hon na komunisty ve státní správě i v průmyslu se přiosťoval. Po vypuknutí války v Koreji v červnu 1950 pak ještě zesílil.⁵⁹ ~~Obecně vzrůstala i~~ podezřívavost vůči předákům odborů ~~vzrůstala a~~ netýkala se zdaleka pouze členů Komunistické strany. Čistka začala zasahovat i další levicové aktivisty či liberální novináře.

Právě na příkladu čistek, respektive toho, proti komu byly namířeny a v jaké době, je dobře patrný obrat v americké politice vůči Japonsku. Okupační režim na svém počátku ve jménu demokratizace legalizoval dříve potlačovaná hnutí, včetně Komunistické strany a odborových svazů, aby tak podpořil svoji legitimitu. Po několika letech je ovšem začal znovu pronásledovat. Právě v době „rudé čistky“ a všeobecného strachu z komunismu tisíce levicových aktivistů přišly o svá místa, i když k masovému

Komentář [E1]: Přesný měsíc by nebyl? :-)

⁵⁸ SCHOBERGER, *Aftermath of War* *Aftermath of War*, s. 62.

⁵⁹ DOWER, *Embracing Defeat: Japan in the Aftermath of the World War II*, s. 437.

zatýkáni nedošlo. Jak podotýká Dower, muselo být pro mnohé Japonce jistě zklamáním, že údajná demokracie ~~musí~~ ~~býlať~~ udržována čistkami a cenzurou, která sice nedosahovala takových rozměrů jako za imperiálního režimu, ~~zpochybňovala~~ ale samotnou ideu demokratizace a svobodu projevu.

3.2.2 Hospodářství

Od počátku okupace byly hospodářské aktivity Okupačním štábem kontrolovány a vhodným způsobem podporovány. Okupační správa připravovala rovněž půdu pro americké firmy, které se chtěly prosadit na japonském trhu. Začaly ~~se~~ ~~být~~ propagovat ~~ány~~ americké výrobky, filmy, časopisy, spotřební zboží nebo cigarety, a také americká bavlna.

Vleklé spory o rozpuštění *zaibacu* byly nakonec vyřešeny polovičatým kompromisem a zanedlouho byl celý plán založen ~~ad~~ ~~acta~~. ~~Byly~~ ~~sice~~ ~~přijaty~~ ~~zákony~~, které určovaly způsob rozpuštění těchto firem, prováděcí nařízení však byla neúplná a nabízela řadu možností k právním klíčkám.⁶⁰ MacArthurovi se nelíbila snaha Washingtonu zasahovat do reforem, které podle něj byly pro společnost prospěšné. Podle Schonbergera považoval pozici americké administrativy vůči *zaibacu* za útok na svou osobu.⁶¹ Tento boj ale nakonec prohrál. Z původních 325 firem, které měly být demontáží zasaženy, nakonec bylo podle zákona rozpuštěno jen něco kolem desíti.⁶² Jiné firmy se sice dobrovolně decentralizovaly, ale kvůli nedokonalosti zákona po provedení vnitřní reorganizace brzy znovu zahájily činnost. Zanedlouho bylo ohlášeno „úspěšné naplnění“ zákona o *zaibacu*, z pohledu MacArthura však zákon svůj účel nesplnil, jelikož předválečné elity, proti kterým byla nařízení primárně zaměřena, zůstaly víceméně nezasazeny.

MacArthur mezitím stále více ztrácel půdu pod nohama a byl odsouván na ~~okraj~~ okupační politiky. Americká administrativa do Japonska začala ~~po~~ ~~vy~~ ~~sílat~~ nové zástupce a experty, kteří získávali na směřování Japonska čím dál tím větší vliv. Především se jednalo o Williama Drapera z ministerstva obrany a detroitského bankéře Josepha M. Dodge, který, dalo by se říci, v hospodářské oblasti úplně převzal iniciativu. Dodge i Draper byli udiveni tím, jak málo se udělalo pro obnovu hospodářství země, a

Naformátováno: Písmo: Kurzíva

⁶⁰ DOWER, *Embracing Defeat: Japan in the Aftermath of the World War II* ~~ibidem~~ ~~ibidem~~, s. 533.

⁶¹ SCHONBERGER, *Aftermath of War*, s. 65.

⁶² DOWER, ~~John~~ *Embracing Defeat: Japan in the Aftermath of World War II*, s. 533.

nedostatek pokroku v této oblasti vyčítali právě MacArthurovi. Země se stále nevzpamatovala z poválečného chaosu, úbytku hospodářských odbytí, bombardování a celkově utlumené ekonomické aktivity. Japonsko dostávalo sice stále velké příděly

potravin v rámci programu GARIOA⁶³, ale dlouhodobý plán na to, jak hospodářství pomoci, neexistoval. Američanům se však alespoň podařilo odvrátit hrozící rozsáhlý hladomor, byť politika potravinové pomoci byla občas poněkud nedomyšlená a špatně organizovaná. Americká vláda sice kromě již zmíněné potravinové pomoci schválila Japonsku úvěr podobný Marshallově plánu, tzv. EROA, Trumanova administrativa byla však při navrhování jeho rozpočtu vždy poněkud limitována Kongresem i veřejným míněním. Jen pomalu začal Washington docenovat význam slov Kawai Kazuo o tom, že „hladového demokracii nenaučíš“⁶⁴.

3.2.3 Dodgeova linie

Joseph Dodge přijel do Japonska na počátku roku 1949 na vyzvání prezidenta Trumana. S sebou přinášel jasnou vizi toho, coho je třeba dosáhnout:

„Hospodářská obnova by se měla stát primárním cílem americké politiky vůči Japonsku.“⁶⁵

Jeho úkolem bylo především stabilizovat japonskou ekonomiku a zpomalit inflaci, která od konce války do roku 1948 dosáhla 700 %. Deficit rozpočtu neustále narůstal, výroba byla ještě na konci roku 1948 pouze na úrovni 65 % produkce před válkou.⁶⁶ Dodge zastával názor, že je především nutno hospodařit s vyrovnaným rozpočtem, aby byly vytvořeny vhodné podmínky pro nastartování hospodářského

⁶³ GARIOA, tzv. *Government and Relief in Occupied Areas*, byl americký program především potravinových dodávek pro okupované země, čili Německo, Rakousko a Japonsko. V Japonsku samotném se částky uvolněné v rámci GARIOA během let 1946–48 ztrojnásobily, aniž by se výrazněji zlepšila životní úroveň obyvatelstva. V roce 1949, v souladu s opačným kurzem a snahou podnítit hospodářskou výstavbu, byly tyto prostředky převedeny do programu EROA, tzn. *Economic Rehabilitation in Occupied Areas*.

⁶⁴ KAWAI, Kazuo. *Japan's American Interlude*. Chicago : University of Chicago Press, 1960, s. 27.

⁶⁵ SCHONBERGER, *Aftermath of War*, s. 3.

⁶⁶ Údaje citovány dle REISCHAUER, Edwin O.; CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha : Lidové noviny, 2000, s. 280 a SCHONBERGER, *Aftermath of War*, s. 204.

růstu. S tím souvisela i další část jeho devítibodového stabilizačního programu, a to nutnost co nejrychleji stanovit pevný směnný kurz mezi dolarem a jenem. Důvěra v japonský jen byla totiž dlouhodobě ohrožena díky inflační spirále, v níž se měna potácela. Nedůvěra a nestabilita pak negativně ovlivňovaly zahraniční investice i japonský vývoz.

Hlavním cílem Dodgeových snah o stabilizaci byla snaha o začlenění Japonska do světového hospodářského systému.⁶⁷ V rámci svých opatření chtěl výrazně posílit regionální spolupráci v „bezpečných“, nekomunistických částech východní a jihovýchodní Asie, s hospodářským centrem právě v Japonsku. Dodge byl především ekonom a ideologie pro něj byla až na druhém místě. I proto možná nedoceňoval antagonismus ostatních asijských zemí vůči Japonsku, který pramenil z nedávných událostí za druhé světové války a který v roce 1949 zdaleka ještě nevymizel. Jeho pozornost byla samozřejmě zaměřena i na prosazování amerických obchodních zájmů, kdye usiloval o vytvoření stabilního prostředí pro americké firmy a podmínek pro jejich snazší pronikání na japonský trh. Za podporu amerických firem v okupovaném Japonsku lobovala nejvíce organizace Americká rada pro Japonsko (*American Council for Japan*) v čele Harrym F. Kernem.⁶⁸ Dodge prý ale zároveň nechtěl, aby se americké firmy příliš angažovaly na japonském trhu angažovaly příliš, a to z toho důvodu, aby případné nevhodné chování těchto firem, vyplývající hlavně z nezájmu o kulturní tradice či společenské normy, nezavdalo příčinu antiamerikanismu v zemi. Japonci byli sice Spojeným státům stále nakloněni, vůči okupaci ale začínali být stále kritičtější, také kvůli přísným Dodgeovým opatřením.⁶⁹

Americké úvěry Japonsku v roce 1949 činily skoro dvacet procent všech příjmů státní pokladny.⁷⁰ Dodge si stěžoval na nejasné rozdělování peněz z tohoto zdroje, na korupci a neprůhledné hospodaření. Podezřívával také japonskou vládu, že se na výhodné úvěry z USA spoléhá a odmítá přijmout vlastní zodpovědnost za fiskální politiku. Nový rozpočet a další restriktivní přísná Dodgeova stabilizační opatření, pro která se vžil název Dodgeova linie, sice inflaci nakonec snížily, zároveň ale nepřímo zvýšily daňovou zátěž obyvatel a také nezaměstnanost, s čímž však Dodge zřejmě počítal a

⁶⁷ SCHONBERGER, *Aftermath of War*, s. 195.

⁶⁸ Hlavou *American Council for Japan* se Harry F. Kern stal poté, co byl generálem MacArthurem v podstatě z Japonska vyhoštěn jako zahraniční zpravodaj magazínu Newsweek. Nebylo mu prodlouženo vízum, údajně proto, že byl k okupaci a osobě MacArthura příliš kritický. O Harrym F. Kernovi a jeho roli více viz *Aftermath of War*.

⁶⁹ MIJAZAWA, Kiiči. *Secret Talks between Tokio and Washington : Memoirs of Miyazawa Kiichi 1949-1954*. Plymouth : Lexington Books, 2007, s.15.

považoval to za nutné zlo.⁷¹ Zda lze ~~jeho~~ misi hodnotit jakou celkově úspěšnou, je diskutabilní; skutečným cílem Dodgeovy linie byla dle mého názoru stabilizace státu a jeho imunizace vůči radikálním myšlenkám a komunismu, ~~ale nicméně~~ v důsledku přísných opatření vynucených „cizincem“ Dodgem měla v krátkodobém hledisku možná dopad spíše opačný.⁷² Jako katalyzátor hospodářského růstu ~~totiž navíc~~ ~~tolik~~ ~~až~~ tolik nezafungovala Dodgeova linie jako ~~až spíše~~ válka v Koreji, která vypukla zanedlouho poté.

3.3 Jošidova doktrína

Jedním z nejvýznamnějších japonských politiků poválečné éry byl Jošida Šigeru, který byl po roce 1945 členem pěti ~~poválečných~~ ~~vlád~~. Před válkou sloužil jako diplomat, mimo jiné ve Velké Británii. Na sklonku války byl vězněn, protože se vyslovil pro předčasné ukončení bojů a jednání o míru, což ~~v poválečné době~~ ~~během~~ okupace výrazně přispělo k navýšení jeho politického kreditu. Byl to konzervativní politik, který se s opačným kurzem americké okupační správy bez problému ztotožnil. První kabinet zformoval jako vůdce Liberální strany v roce 1946, nebyl ale schopen sestavit dostatečně silnou a stabilní koalici a byl silně závislý na podpoře generála MacArthura.⁷³ Do čela své druhé vlády se Jošida postavil v říjnu 1948. Protože opět neměl dostatek hlasů v parlamentu a obával se další slabé vlády, požádal SCAP, aby odsouhlasil rozpuštění parlamentu a vypsání nových voleb na leden 1949. V těch pak Jošida vyhrál a získal potřebnou většinu, mimo jiné proto, že slíbil snížení daní. Tento slib se však se po příjezdu Dodge ukázal být neuskutečnitelným a Jošida byl donucen přijmout v rámci hospodářské stabilizace drastický a veřejně nepopulární úsporný plán. Ve svých pamětech k tomu říká: „Zjistili jsme, že mnoho věcí, které jsme slíbili při volbách v roce 1949, nebylo s hospodářskou politikou Josepha Dodge kompatibilní.“⁷⁴

Jošida se chytře rozhodl využít ústavního zákazu armády ve prospěch hospodářské obnovy Japonska. Jelikož vojsko nesmělo být udržováno, klesly náklady na obranu, zbrojení a zajištění bezpečnosti obecně. Takto ušetřené zdroje mohly být použity k investicím do průmyslu. Obratné využívání původně poněkud ponižujícího

⁷⁰ SCHONBERGER, *Aftermath of War*, s. 200.

⁷¹ MIJAZAWA, *Secret Talks between Tokio and Washington*, s. 8.

⁷² SCHONBERGER, *Aftermath of War*, s. 200.

⁷³ JOŠIDA, Šigeru. *The Yoshida Memoirs: The Story of Japan in Crisis*. Londýn: Heinemann, 1961, s. 91.

odstavce nové ústavy se Jošidovi natolik zalíbilo, že když byl americkým ministerstvem zahraničí požádán o vybudování pravidelné armády, byl tímto požadavkem zaskočen a snažil se jej odmítnout na základě argumentace, že pravidelné vojsko je zbytečné, jelikož bezpečnost Japonska zajišťují Spojené státy. Spory o to, kdo je zodpovědný za bezpečnost státu a kdo by za ni měl platit, jsou ostatně v japonské politice patrné dodnes.

3.4 Počátek války v Koreji a konec okupace

Událostí, která předznamenala konec okupace, byla invaze severokorejské armády do Jižní Koreje dne 25. června 1950. Ve snaze posílit regionální bezpečnost chtěli Američané prosadit vytvoření japonské armády, navzdory devátému článku ústavy. Jošida nebyl z tohoto plánu nadšen, obával se totiž, že by nově vytvořené jednotky mohly být Američany nasazeny právě v Koreji. Rovněž očekával negativní reakci společnosti, která byla po druhé světové válce silně antimilitaristická. Nakonec však souhlasil, hlavně kvůli garantování bezpečnosti státu, která ~~byla mohla být~~ ohrožena přemístěním části amerických vojáků do Koreje, ~~souhlasil~~. Následně začala být budována pravidelná japonská armáda, která měla za úkol udržovat pořádek na souostroví. Japonské vojenské oddíly (díky ústavnímu zákazu armády operující pod názvem Záložní policejní sbory) měly tedy hlavně zastoupit chybějící americké jednotky, ~~což sice bylo~~ Bylo to sice fakticky v rozporu s ústavou, v kontextu tehdejší situace ~~to ale nebylo~~ tento rozpor pokládán ~~o~~ za důležitý.

Korejská válka ~~tedy~~ přinesla alespoň částečné obnovení obranné kapacity Japonska, především ale zapříčinila jeho ekonomický vzestup. Růstu hospodářství bylo dosaženo zejména ~~kvůli~~ díky zajišťování zásobování vojenských sil OSN na bojišti. Japonsko začalo být využíváno jako opravářská dílna i logistická základna. Taktéž průmyslová odvětví, zakázaná po válce kvůli vyřazení produkce vojenského průmyslu, např. loďářství a letecký průmysl, začala být postupně obnovována.

V dubnu 1951 byl také jmenován nový vrchní velitel Okupačního štábu. MacArthur byl v souvislosti s válkou v Koreji odvolán a nahrazen generálem Matthewem Ridgewayem, který se stal novým vrchním velitelem spojeneckých sil pro

⁷⁴ ~~Ibidem~~ JOŠIDA, *The Yoshida Memoirs*, s. 92.

Dálný východ. V té době už byl úkol okupační správy skoro u konce a veškeré pravomoci Okupačního štábu byly přenášeny zpět na japonskou samosprávu. Generál Ridgeway již do chodu japonské společnosti, politiky či hospodářství vůbec nezasahoval, i proto, že jeho pozornost byla ~~zeela~~ zaměřena především na válku v Koreji.

3.4.12 Konečně mír

Otázka, jak by měla vypadat mírová smlouva mezi Japonskem a Spojenými státy a co by mělo být její součástí, byla ve středu pozornosti Tokia i Washingtonu už od počátku okupace. Jednou z nejdůležitějších otázek bylo, zda američtí vojáci zůstanou na japonských ostrovech i nadále. Vše nasvědčovalo tomu, že Američané budou chtít zachovat svou vojenskou přítomnost v Japonsku i po skončení okupace, nebylo však jasné, v jaké podobě a rozsahu budou základny po podpisu smlouvy existovat.

Samotná mírová smlouva byla uzavřena v době, kdy jen nedaleko od japonských břehů probíhal válečný konflikt. Mírová konference byla svolána v září 1951 do San Franciska. Mezi pozvanými chyběla Čína a ~~Tehai-wan~~ Taiwan.⁷⁵ Okupace Japonska byla následně oficiálně ukončena podpisem mírové smlouvy. Jakmile smlouva vstoupila v platnost, Japonsko se opět stalo suverénním, nezávislým státem. Spojené státy si ale nadále ponechaly v držení Okinawu, která byla Japonsku ~~byla~~ navrácena až o dvacet let později.

Z pohledu Američanů byla možná důležitějším dokumentem bezpečnostní smlouva, která byla rovněž podepsána v San Francisku. Garantovala právo Spojených států na provozování pozemních, leteckých i námořních základen v Japonsku. Japonci si zase vydobyli záruku obrany a bezpečnosti plně garantované Spojenými státy.

Podmínkou plnění bezpečnostní smlouvy ~~bylo mělo být~~ další budování japonských obranných složek, které měly postupně z větší části nahradit americké síly při zajišťování bezpečnosti souostroví. Ještě několik let po skončení okupace bylo však v zemi na tři sta tisíc amerických vojáků, i když se jejich počet postupně snižoval.

⁷⁵ Díky Vzhledem k tomu, že Američané neuznávali vládu Čínské lidové republiky, nebyla Čína pozvána na konferenci v San Francisku, a proto byla později nutná další smlouva, která by formálně ukončila válečný stav mezi oběma zeměmi. Japonsku bylo ze strany USA doporučeno se s Taiwanem vyrovnat mimo rámec San Franciské konference, právě kvůli sporům o legitimitu čínské vlády. Mírová smlouva

Obranyschopnost Japonska byla nicméně částečně obnovena již v okamžiku, když Jošida souhlasil s vytvořením vlastních jednotek, výše zmíněných Záložních policejních sborů, ve kterých zanedlouho sloužilo 75 tisíc mužů. V roce 1957 již Japonsko disponovalo dvěma sty tisíci vojáky, vybavených povětšinou moderní americkou vojenskou technikou, i když díky devátému článku ústavy jejich role zůstala omezená.⁷⁶

Celý Pproces ukončení války a následné reintegrace Japonska do mezinárodního společenství byl poněkud neprůhledný a dle mého názoru přispěl k pokračující nerovnosti vzájemného vztahu mezi státy. Proces formálního zaukončení poválečné okupace byl o nakonec rozděleno nado tří navzájem propojených částí – mírovou smlouvu, bezpečnostní smlouvu a na-administrativní dohodu, uzavřenou na mezivládní bázi, která byla zveřejněna až v den, kdy byla podepsána.⁷⁷ Tato dohoda na rozdíl od ostatních dvou smluv nevyžadovala souhlas japonského parlamentu. Jejím účelem bylo stanovení přesných podmínek přítomnosti amerických vojáků v Japonsku. Smlouva americké armády zaručila zvláštní výsady a de facto jí přiznala právo exterritoriality. Vzhledem k těmto skutečnostem není asi překvapivé, že smlouva začala téměř okamžitě vyvolávat kritické reakce.

Naformátováno: Písmo: Kurzíva

Mírová smlouva vstoupila v platnost v dubnu 1952 a od tohoto data také započíná nová etapa americko-japonských vztahů jako vztahů dvou nezávislých, suverénních států. Nejasná vazba Rozporuplná vazba na Spojené státy americké však dodnes rozděluje japonskou společnost.

4. Závěr

4.1 Shrnutí poznatků

Ačkoliv americká okupační správa formálně působila v součinnosti s dalšími okupačními mocnostmi, při budování poválečného Japonska byla jedinou rozhodující silou. Pod vedením vrchního velitele spojeneckých sil generála Douglase MacArthura implementovali Američané v Japonsku řadu reforem. Jejich prvotním úkolem bylo demilitarizovat stát v zájmu celkového odzbrojení a očištění země od imperiálních a militaristických vlivů. Armáda byla zrušena a čelní představitelé bývalého režimu byli

s Tchaj-wanem (Čínskou republikou) byla nakonec podepsána v Taipei v roce 1952. Vztahy Japonsko-ČLR byly normalizovány až v roce 1972, kdy bylo podepsáno vydáno společné komuniké.

⁷⁶ REISCHAUER, CRAIG, *Dějiny Japonska*, s. 302.

Naformátováno: Písmo: Kurzíva

~~postavení před vojenský soud. Císař Hirohito, oficiálně nejvyšší hlava předokupačního státního zřízení, byl však z odpovědnosti za válečné zločiny vyňat, a s ním také celá císařská rodina. Důvodem byla obava z prohloubení společenského napětí, pramenícího mimo jiné ze špatné hospodářské situace Japonska po válce. I proto bylo z pohledu Američanů nevyhnutelné zachování určité kontinuity, kterou měla představovat především instituce císaře.~~

~~V prvních dvou poválečných letech vešla v platnost mnohá demokratizační opatření, především nová ústava z roku 1947, sepsána americkými okupačními úředníky. V této ústavě byla role císaře okleštěna na pouhý symbol národní jednoty, ženy byly zrovnoprávněny s muži a bylo zavedeno všeobecné volební právo. Součástí ústavy se stal konstitučně kodifikovaný pacifismus. Jelikož původním americkým cílem bylo vytvořit z Japonska vojensky neškodnou zemi, hospodářským reformám bylo věnováno pouze tolik pozornosti, aby zabránily Japonsku možnému zbrojení. Japonsko bylo však po skončení války hospodářsky naprosto vysíleno, na což dopláceli Američané v podobě stále se zvyšující podpory, zejména formou potravinových dávek.~~

~~Aby japonská vláda měla alespoň zdání autonomie, snažil se SCAP formulovat své faktické příkazy jako doporučení a instrukce. Jen málokdy si reformy přímo vynucoval formou vlastních nařízení. Záleželo proto často i na obratnosti toho kterého japonského politika a jeho schopnosti manévrovat mezi MacArthurem, potažmo okupačními silami, japonskou vládou a parlamentem. Japonští politici, s výjimkou těch výrazně levicových, kteří byli imperiálním režimem diskriminováni, si obecně žádné skutečně revoluční změny ve uspořádání státu nepřáli a toto přání se jim nakonec z větší části splnilo.~~

~~Veškerá důležitá politická rozhodnutí musela získat souhlas SCAP, protože Vrhní velitel byl oficiálně nadřazen i císaři a měl tak značné pravomoci. Mezi členy Okupačního štábu samotného však existovalo napětí, což ztěžovalo prosazování jednotné strategie okupační politiky. MacArthur se, aby zamezil interním sporům, snažil zastávat roli nejvyššího arbitra mezi Okupačním štábem, japonskými vládami a americkou administrativou ve Washingtonu. Takovou roli však nezvládal a jeho pravomoci byly postupně omezovány. To se nejvíce projevilo na sporech kolem koncernů *zaibacu*.⁷⁸ MacArthur postupně ztrácel vliv, protože z pohledu Trumanovy administrativy nedostatečně plnil strategické zájmy USA.~~

⁷⁷ ~~Více~~ ~~o~~ této mezivládní „administrativní dohodě“ ~~více~~ viz Schonberger a Bix.

⁷⁸ viz kapitola 2.5.3, s. 17-19.

Ve druhé polovině roku 1947 již bylo patrné, že se okupační strategie bude muset proměnit. Návštěva George Kennana v Tokiu přinesla právě tuto změnu, pro niž se vžil název „opačný kurz“. Do popředí se nyní dostalo zajištění hospodářské obnovy země. K tomuto cíli měla vést tzv. Dodgeova linie, nazvaná podle bankéře Josepha Dodge, který radil japonské vládě v otázce stabilizace hospodářství. Hlavním důvodem, proč se Američané rozhodli urychleně zlepšit hospodářskou situaci v zemi, a to i za cenu opuštění některých dosavadních demokratizačních reforem, byla vzrůstající obava z komunismu. Díky faktickému rozdělení Koreje a probíhající občanské válce v Číně panovaly obavy, že bez zvýšení životní úrovně Japonců bude těžší zajistit bezpečnost státu, respektive jeho „odolnost“ vůči komunistické ideologii. Je proto nezbytně nutné vnímat okupaci v kontextu začínající studené války.

4.2 Kritické zamyšlení nad problematikou

Podle mého názoru byly reformy zpočátku vedené částečně úsilím o potrestání militaristů, ale také snahou o využití jedinečné příležitosti vytvořit z Japonska demokratický stát, který by mohl lépe sloužit americkým zájmům v oblasti. Japonci se zdáli být již od počátku velmi vnímaví a disciplinovaní, nařízení okupační správy vykonávali veelku bez odporu. Ochota Japonců ke spolupráci byla přitom nezbytná, jelikož okupační správa řídila zemi nepřimo. Okupační správa navíc nedisponovala odpovídajícími prostředky ani dostatečným počtem kvalifikovaných odborníků, díky kterým by mohla do samotného výkonu státní správy přímo zasahovat.

K naplnění oficiálně deklarovaného cíle, tedy demokratizace země, musela okupační správa liberalizovat veřejný život. Proto výrazně zlepšila postavení dříve nepřivilegovaných vrstev obyvatelstva. Zeela zjevně z okupace profitovaly ženy, které před vyhlášením nové ústavy neměly zaručena žádná práva. Ženy sice mají de facto podřadnou úlohu ve společnosti i dnes, de iure však mají rovnoprávné postavení. Další takovou skupinou byli dřívější zemědělstí pachtýři, kteří pozemkovou reformou získali přístup k vlastní půdě a vytvořili tak stabilní venkovskou vrstvu propagující konzervativní hodnoty.

Může se zdát poněkud překvapivé, že mnoho reforem zapustilo kořeny do té míry, že ani po ukončení okupace nebyly výrazně modifikovány. I samotná ústava, která byla sepsána americkými úředníky s minimální znalostí místního prostředí, a dokonce i bez adekvátních právních znalostí, zůstala téměř nezměněná. Od roku 1947

zůstalo její znění, až na mírnou, spíše formální revizi kontroverzního 9. článku, stejně, což dle mého názoru jasně dokládá, že její recepce byla úspěšná.⁷⁹

Otázkou zůstává, nakolik byly reformy jen modifikovaným pokračováním již před válkou existujících tendencí a do jaké míry byly skutečně revoluční; jinými slovy, zda a do jaké míry by Japonsko i bez americké okupace po válce přistoupilo k podobným dalekosáhlým změnám. Nutno zdůraznit, že i přes zdánlivě idealistické novátorství nebyla naprostá většina reformních myšlenek nová a jen v několika případech byly reformy skutečně převratné. Domnívám se, že okupace některé změny, jako je volební právo žen či pozemková reforma, spíše urychlila, než podnítila, v každém případě je ale pomohla rychle prosadit. Bez Spojených států by bylo pro japonskou vládu mnohem složitější dotáhnout do konce nejdalekosáhlejší a nejdůležitější reformy, jako bylo přerozdělení půdy či nová ústava.

Původní demokratizační programy Američanů však díky změně strategie okupace v průběhu roku 1947 zůstaly nedotažené. Je nutné Američanům přiznat dílčí úspěchy při formování moderního, ústavně demokratického Japonska, význam okupace ale nelze přeceňovat. Japonsko je a vždy bylo schopno absorbovat cizí vlivy, ale díky své geografické poloze a z ní vyplývající společenské izolaci si je umělo přetvořit podle svého. Bylo tedy schopno si přeměnit i americké reformní plány v duchu svých společenských tradic a mravních principů.

Lze přesto zcela oprávněně konstatovat, že okupace byla úspěšná. Splnila totiž původní cíle Američanů (tj. vybudovat alespoň částečně demokratické Japonsko, které je vojensky slabé a závislé na USA) i představy Japonců o mírné, nepřímé povaze okupačního režimu. Tato forma okupace, možná aniž si to Američané plně uvědomovali, nechala totiž velký prostor pro zachování postavení původních elit i starých pořádků. Podle mého názoru většina Japonců z okupace profitovala, a to buď z demokratizačních programů prvních dvou let, nebo posléze z hospodářské obnovy a následného růstu ekonomiky. Z tohoto pohledu tvoří obě fáze okupace jedinečný celek, jehož dvě části rovným dílem přispěly k vytvoření moderního japonského státu, který představuje kombinaci moderní západní demokracie a tradičního systému hodnot.

Pro Japonsko znamenal obrát v okupační politice pozitivní změnu. Pro obyvatelstvo bylo nesporně potěšující, že se na první místo amerických priorit dostala

⁷⁹ Díky faktu, že Japonsko prakticky od konce 40. let armádu udržuje, představovala tato změna spíše konstatování skutečného stavu věcí. Revize měla zaručit japonské armádě možnost účastnit se také zahraničních misí.

ekonomická obnova. Japonská vláda dokázala umně využít zákazů remilitarizace ve svůj prospěch a postupně se vzechopit natolik, že japonská ekonomika mohla začít konkurovat i Spojeným státům. Tyto důsledky ale Američané nedokázali předvídat. Jejich prvotním cílem bylo v daný moment získat si pomocí hospodářských prostředků politického spojení, a tohoto cíle bylo bezesporu dosaženo.

Hodnocení celé poválečné okupace je dle mého názoru poněkud dvojsečné. Oproti deklarovaným plánům se totiž okupační správě nepodařilo výrazně oslabit předválečné elity ani odstranit všechny hlavní nedostatky a přežitky v politickém systému a státní správě, všemocnou byrokracii a propojení politiky a velkého byznysu. Lze oprávněně argumentovat, že v některých oblastech okupace víceméně selhala. Dalším problémem bylo, že Spojené státy měly sice v úmyslu zemi demokratizovat, nicméně používaly k tomu zcela zřejmé nedemokratické prostředky. Definice „demokratizace“ se navíc flexibilně měnila podle aktuálních potřeb Washingtonu. Některé původně prosazované ideje byly odsunuty do pozadí kvůli nutnosti získání politiky věrného, a přitom hospodářsky stabilního spojení v oblasti.

Právě v období opačného kurzu nad poválečnými „budovatelskými“ představami definitivně zvítězil čirý pragmatismus. Zatímco první fáze se soustředila na snahu eliminovat moc toho segmentu společnosti, který stál v čele válečné agrese a ze své pozice měl prostředky k ovlivňování zbytku obyvatelstva, druhá fáze se naopak snažila vliv těchto lidí v co největší míře zachovat. Důvodem takového chování byla především snaha zabránit komunistům a levicovým aktivistům, aby získali jakýkoli podíl na moci.

Poté, co ustalo volání po potrestání jedinců odpovědných za rozpoutání války, se téměř vše za tichého souhlasu Američanů pomalu vrátilo do starých kolejí. Někteří bývalí političtí vůdci a imperiální úředníci byli sice na počátku okupace vyloučeni z veřejného života, zanedlouho se však mohli vrátit a zužitkovat své předválečné zkušenosti. Podobné případy diskreditovaly výraznou měrou okupační snahy o očištění země od imperiálních vlivů. Na jedné straně tito lidé kompromitovali legitimitu nového, demokratického Japonska, na straně druhé posloužili jako dobrá ilustrace kontinuity mezi předválečným a poválečným Japonskem. Je ale pravda, že moc a vliv armády na veřejný život byly skutečně významně eliminovány.

Domnívám se také, že okupace nevytvořila vhodné společenské klima pro důkladnou reflexi válečných zločinů, která by dlouhodobě napomohla vytvořit nové národní uvědomění. Hlavním zločinem, za který byli v Tokiu odsouzeni váleční zločinci třídy A, bylo rozpoutání války proti Spojeným státům, potažmo ostatním spojencům.

~~Tam, kde se agrese přímo nestřetla se zájmy Spojených států, však nebyli Američané důslední, a v zemi tak nedošlo ke skutečnému vyrovnání se s vlastní minulostí.~~

43.35 Dopad okupace na americko-japonské vztahy po roce 1952

Uzavření Sanfranciské mírové smlouvy v roce 1951 předznamenalo budoucí podobu americko-japonských vztahů. Japonsko se sice stalo nezávislým státem, ~~ale~~ zůstalo však silně navázáno na Spojené státy v otázkách mezinárodní politiky i vlastní bezpečnosti. Tuto skutečnost však plně v duchu Jošidovy doktríny neváhalo obrátit ve svůj prospěch a zaměřilo se na další zvyšování své ekonomické výkonnosti.

Hospodářský boom byl nastartován válkou v Koreji. Je příznačné, že ji Jošida nazval „darem z nebes“.⁸⁰ Spojené státy v této době poskytly Japonsku nejen potřebné technologie a know-how, ~~ale staly se rovněž významným odbytištěm japonských výrobků a dodavatelem surovin.~~ Právě ekonomická spolupráce se tak stala nejdůležitějším styčným bodem mezi oběma státy v následujícím období.

Vzájemný vztah nezůstal však zcela bezproblémový. Po skončení okupace ~~í nadále~~ existovaly tři hlavní třecí plochy mezi Washington a Tokiem ~~—~~ teritoriální nesrovnalosti plynoucí z poválečného období a statut amerických základů ve sporných oblastech; otázka bezpečnosti Japonska a jejího zajišťování; a vzájemné hospodářské vztahy a související obchodní spory. ~~Žádný z výše uvedených problémů však nikdy výrazněji nenařušil japonské vnímání Spojených států jako nejdůležitějšího spojence.~~

Veřejné mínění a jeho vnímání Spojených států se přímo odvíjelo od hospodářského vývoje. Takřka bezprostředně po uzavření smluv v San Francisku začala vznikat hnutí proti americkým základům. Jestliže během okupace a těsně po ní byla země zcela závislá na hospodářské pomoci Spojených států, a byla tak vůči USA velmi loajální, s její~~ch~~m pozdějším rychlým hospodářským posilováním narůstalo i její sebevědomí. Zvyšující se sebedůvěra pak vedla k volání po nezávislé zahraniční politice, oproštěné od amerického vlivu.

Veřejné mínění se začalo obracet proti Spojeným státům také ~~díky~~ kvůli nevyřešené otázce několika ostrovů, které zůstaly v americkém držení. I když americké vojenské základny byly rozmístěny i na jiných místech v Japonsku, největší počet armádních objektů zůstal na Okinawě, kterou USA ovládaly od jejího dobytí v červnu

⁸⁰ DOWER, *Embracing Defeat*, s. 541.

1945. Nutnost prodloužení vzájemné bezpečnostní smlouvy z roku 1951 ~~otevřela~~ rozpoutala na konci padesátých let znovu diskusi týkající se úzké bezpečnostně-politické vazby na USA. Po podepsání nové smlouvy v roce 1960 se Japonsko stalo svědkem dosud nevídaných protivládních demonstrací. Premiér Kiši⁸¹ musel odstoupit, ovšem až poté, co se mu podařilo prodloužení smlouvy prosadit v parlamentu. Tato smlouva o vzájemné spolupráci a bezpečnosti (*Treaty of Mutual Cooperation and Security*⁸²) vyvolala další diskusi o otázkách amerických základen a japonského zbrojení, ale také o sporných teritoriálních záležitostech. Boninské ostrovy, jejichž součástí je Iwodžima, byly nakonec navráceny pod japonskou kontrolu roku 1968, Okinawa přešla pod japonskou správu v roce 1972 ~~a stala se 47. japonskou prefekturou.~~

Jakmile protesty utichly, novým premiérem se stal Ikeda Hajato a vládní strategie se zcela zaměřila na další rozvoj hospodářství a zlepšování životní úrovně obyvatel. Bilance zahraničního obchodu s USA se poprvé vyrovnala již v polovině šedesátých let a od té doby japonský zahraniční obchod vykazoval narůstající přebytky. Rostoucí síla japonské ekonomiky se začala promítat i do vzájemných vztahů.

Během 70. let ~~se ze začala ze~~ Spojených států ~~začala ozývat stále častěji~~ zaznívat obvinění, že Japonsko příliš využívá amerických bezpečnostních garancí, zatímco tiše a nerušeně zahltuje svět svými výrobky. USA na Japonsko soustavně vyvíjely tlak, aby posílilo vlastní bezpečnost a převzalo větší podíl na nákladech na udržování obranných složek na svém území. Japonsko však ~~nebylo ochotno vynakládat na obranu státu více prostředků, než bylo bezpodmínečně nutné, a v případě potřeby se neváhalo vždy zaštitit~~ 9. devátým článkem ústavy.

Sedmdesátá léta se dají obecně charakterizovat zhoršením bilaterálních vztahů, které způsobila jak neočekávaná návštěva prezidenta Nixona v Číně v roce 1972, tak o rok později konec éry zlatého standardu a počátek plovoucích směnných kurzů, které zhodnotily podhodnocený kurz japonského jenu a poškodily tak japonský export. Přebytek zahraničního obchodu vůči Spojeným státům se ale přesto stále zvyšoval. Nedokázala ho zarazit výrazně přibrzdit ani desetiprocentní přírážka, kterou USA uvalily na dovoz, aby omezily příliv japonských výrobků na trh. Nedůvěra vůči obchodním praktikám Japonců dále narůstala. Schodek bilance zahraničního obchodu s Japonskem

⁸¹ Kiši Nobusuke byl do roku 1945 ministrem průmyslu a obchodu. Po kapitulaci byl uvězněn jako válečný zločinec třídy A. Nikdy ale nebyl souzen a nakonec byl propuštěn, aby zanedlouho opět vstoupil do politiky. O pouhých 12 let později se vítězoslavně dostal zpět na politické výsluní, aby jako japonský premiér dojednal prodloužení bezpečnostní smlouvy s USA.

se jen během vlády Ronalda Reagana téměř zpět násobil, a na konci 80. let činil téměř 60 miliard dolarů.⁸³ Stojí také za zmínku, že japonská vláda hromadně skupovala americké dluhopisy a Japonsko se tak v jedné chvíli stalo největším věřitelem Spojených států.

Počátkem 90. let však japonská ekonomika začala stagnovat, což vzájemné vztahy spíše normalizovalo. Určitá ~~podezřívavost~~ nevraživost, kterou Američané k Japoncům a jejich obchodním praktikám ~~ehovalipocit'ovali~~, se zmenšila, jakmile si Washington uvědomil, že ohrožení ze strany Japonců klesá úměrně s jejich snižujícím se hospodářským růstem a zvyšujícím se vlivem Číny. Na oficiální úrovni byly pak vztahy obou států velmi dobré, i přes dlouhodobě negativní japonské vnímání amerických základen, které bylo v polovině devadesátých let zcela evidentní. Nejisté regionální poměry ve východní Asii ale oba státy ujistily o nutnosti dalšího pokračování jejich spojení.

Řada styčných bodů existuje i ve společenském životě. Americký vliv, který do země přinesla americká okupace, se během následujících let výrazně prohloubil a poskytl nové podněty japonské společnosti i kultuře. Určitá amerikanizace života přinesla do jisté míry úpadek tradičních japonských hodnot. Neobyčejně vysoký ekonomický růst, kterého bylo Japonsko od půlky padesátých let svědkem, měl pak svůj nezpochybnitelný dopad na celkovou podobu japonského životního stylu.

4. Závěr

4.1 Shrnutí poznatků

Ačkoliv americká okupační správa formálně působila v součinnosti s dalšími okupačními mocnostmi, při budování poválečného Japonska byla ~~jedinou~~ rozhodující silou. Pod vedením vrchního velitele spojeneckých sil generála Douglase MacArthura implementovali Američané v Japonsku řadu reforem. Jejich prvotním úkolem bylo demilitarizovat stát v zájmu celkového odzbrojení a očištění země od imperiálních a

⁸² Ministry of Foreign Affairs of Japan [online]. 2010 [cit. 2010-05-09]. Japan-U.S. Security Treaty. Dostupné z WWW: <<http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html>>.

⁸³ HAYES, Louis D. *Introduction to Japanese Politics*, s. 240.

militaristických vlivů. Armáda byla zrušena a čelní představitelé bývalého režimu byli postaveni před vojenský soud. Císař Hirohito, oficiálně nejvyšší ~~hlava~~činitel předokupačního státního zřízení, byl však z odpovědnosti za válečné zločiny vyňat, a s ním také celá císařská rodina. Důvodem byla obava z prohloubení společenského napětí, pramenícího mimo jiné ze špatné hospodářské situace Japonska po válce. I proto bylo z pohledu Američanů nevyhnutelné zachování určité kontinuity, kterou měla představovat především instituce císaře.

V prvních dvou poválečných letech vešla v platnost mnohá demokratizační opatření, především nová ústava z roku 1947, sepsána americkými okupačními úředníky. V této ústavě byla role císaře okleštěna na pouhý symbol národní jednoty, ženy byly zrovnoprávněny s muži a bylo zavedeno všeobecné volební právo. ~~Součástí ústavy~~Důležitou změnou byl ~~se stali~~ konstitučně kodifikovaný pacifismus. Jelikož původním americkým cílem bylo vytvořit z Japonska vojensky neškodnou zemi, hospodářským reformám bylo věnováno pouze tolik pozornosti, aby zabránily Japonsku ~~v~~ ~~možném návratu ke~~ zbrojení. Japonsko bylo však po skončení války hospodářsky naprosto vysíleno, na což dopláceli ~~v~~ ~~důsledku i~~ Američané ~~v podobě~~nutností stáleého ~~se zvyšujícího~~ ~~u~~ ~~podpory~~, zejména ~~formou~~ ~~pp~~otravinových dávek.

Aby japonská vláda měla alespoň zdání autonomie, snažil se SCAP formulovat své faktické příkazy jako doporučení a instrukce. Jen málokdy si reformy přímo vynucoval formou vlastních nařízení. Záleželo proto často i na obratnosti toho kterého japonského politika a jeho schopnosti manévrovat mezi MacArthurem, potažmo okupačními silami, japonskou vládou a parlamentem. Japonští politici, s výjimkou těch výrazně levicových, kteří byli ~~v minulosti~~ imperiálním režimem diskriminováni, si obecně žádné skutečně revoluční změny ve uspořádání státu nepřáli a toto přání se jim nakonec z větší části splnilo.

Veškerá důležitá politická rozhodnutí musela získat souhlas SCAP, protože ~~v~~ ~~vrchní~~ velitel byl oficiálně nadřazen i císaři a měl tak značné pravomoci. Mezi členy Okupačního štábu samotného však existovalo napětí, což ztěžovalo prosazování jednotné strategie okupační politiky. MacArthur se, aby zamezil ~~internitřním~~ sporům, snažil zastávat roli nejvyššího arbitra mezi Okupačním štábem, japonskými vládami a americkou administrativou ve Washingtonu. ~~Takovou~~ ~~uto~~ roli však nezvládal a jeho pravomoci byly postupně omezovány. To se nejvíce projevilo na sporech kolem

koncernůmonopolů zaibacu.⁸⁴ MacArthur postupně ztrácel vliv, protože z pohledu Trumanovy administrativy nedostatečně ~~plně~~ přispíval k prosazování strategických zájmů USA.

Ve druhé polovině roku 1947 již bylo patrné, že se okupační strategie bude muset ~~prez~~ změnit. Návštěva George Kennana v Tokiu v březnu 1948 přinesla právě tuto změnu, pro níž se vžil název „opačný kurz“. Do popředí se nyní dostalo zajištění hospodářské obnovy země. K tomuto cíli měla vést tzv. Dodgeova linie, nazvaná podle bankéře Josepha Dodge, který radil japonské vládě v otázce stabilizace hospodářství. Hlavním důvodem, proč se Američané rozhodli urychleně zlepšit hospodářskou situaci v zemi, a to i za cenu opuštění některých dosavadních demokratizačních reforem, byla vzrůstající obava z komunismu. Díky faktickému rozdělení Koreje a probíhající občanské válce v Číně panovaly obavy, že bez zvýšení životní úrovně Japonců bude těžší zajistit bezpečnost státu, respektive jeho „odolnost“ vůči komunistické ideologii. Je proto nezbytně nutné vnímat okupaci, a zejména roky ~~po přijetí~~ „opačného kurzu“, v kontextu začínající studené války.

4.2 Kritické zamyšlení nad problematikou

Podle mého názoru byly reformy zpočátku vedené částečně úsilím o potrestání militaristů, ale také snahou o využití jedinečné příležitosti vytvořit z Japonska demokratický stát, který by mohl lépe sloužit americkým zájmům v oblasti. Japonci se zdáli být již od počátku velmi ~~vnímaví~~ ~~submisivní~~ a disciplinovaní, nařízení okupační správy vykonávali vcelku bez odporu. Ochota Japonců ke spolupráci byla přitom nezbytná, jelikož okupační správa řídila zemi nepřímou. Okupační správa navíc nedisponovala odpovídajícími prostředky ani dostatečným počtem kvalifikovaných odborníků, díky kterým by mohla do samotného výkonu státní správy přímo zasahovat.

K naplnění oficiálně deklarovaného cíle, tedy demokratizace země, musela okupační správa liberalizovat veřejný život. Proto výrazně zlepšila postavení dříve neprivilegovaných vrstev obyvatelstva. Zcela zjevně z okupace profitovaly ženy, které před vyhlášením nové ústavy neměly zaručena žádná práva. Ženy sice mají *de facto* podřadnou úlohu ve společnosti i dnes, *de iure* však mají rovnoprávné postavení. Další takovou skupinou byli dřívější zemědělství pachtýři, kteří pozemkovou reformou získali

⁸⁴ ~~Viz kapitola 2.5.3, s. 17-19.~~

přístup k vlastnictví půdy a vytvořili tak stabilní venkovskou vrstvu propagující konzervativní hodnoty.

Může se zdát poněkud překvapivé, že mnoho reforem zapustilo kořeny do té míry, že ani po ukončení okupace nebyly výrazně modifikovány. I samotná ústava, která byla sepsána americkými úředníky s minimální znalostí místního prostředí, a dokonce i bez adekvátních právních znalostí, zůstala téměř nezměněná. Od roku 1947 zůstalo její znění, až na mírnou, spíše formální revizi kontroverzního 9-devátého článku, stejné, což dle mého názoru jasně dokládá, že její recepce byla úspěšná.⁸⁵

Otázkou zůstává, nakolik byly reformy jen modifikovaným pokračováním již před válkou existujících tendencí a do jaké míry byly skutečně revoluční: jinými slovy, zda a do jaké míry by Japonsko i bez americké okupace po válce přistoupilo k podobným dalekosáhlým změnám. Je nutné zdůraznit, že i přes zdánlivé idealistické novátorství nebyla naprostá většina reformních myšlenek nová a jen v několika případech byly reformy skutečně převratné. Domnívám se, že okupace některé změny, jako je volební právo žen či pozemková reforma, spíše urychlila, než podnítila, v každém případě je ale pomohla rychle prosadit. Bez Spojených států by bylo pro jakoukoliv japonskou vládu mnohem složitější dotáhnout do konce nejdalekosáhlejší a nejdůležitější reformy, jakoými bylo přerozdělení půdy či přijetí nové ústavy nepochybně byly.

Původní demokratizační programy Američanů však díky změně strategie okupace v průběhu roku 1947 zůstaly nedotažené. Je nutné Američanům přiznat dílčí úspěchy při formování moderního, ústavně demokratického Japonska, význam okupace ale nelze přeceňovat. Japonsko je a vždy bylo schopno absorbovat cizí vlivy, ale díky své geografické poloze a z ní vyplývající společenské izolaci si je však umělo-dokázalo přetvořit podle svého. Bylo tedy schopno si přeměnit i americké reformní plány v duchu svých společenských tradic a mravních principů.

Lze přesto zcela oprávněně konstatovat, že okupace byla úspěšná, byť nikoliv beze zbytku. Splnila totiž původní cíle Američanů (tj. vybudovat alespoň částečně demokratické Japonsko, které je vojensky slabé a závislé na USA) i představy Japonců o mírné, nepřímé povaze okupačního režimu. Tato forma okupace, možná aniž si to Američané plně uvědomovali, nechala totiž velký prostor pro zachování postavení

⁸⁵ ~~Díky faktu~~ Vzhledem ke skutečnosti, že Japonsko již prakticky od konce 40. let armádu udržuje, představovala tato změna spíše konstatování skutečného stavu věcí. Revize měla zaručit japonské armádě možnost účastnit se také zahraničních misí.

původních elit i starých pořádků. Podle mého názoru většina Japonců z okupace profitovala, a to buď z demokratizačních programů prvních dvou let, nebo posléze z hospodářského obnovy a následného růstu ekonomiky. Z tohoto pohledu tvoří obě fáze okupace jedinečný celek, jehož dvě části rovným dílem přispěly k vytvoření moderního japonského státu, který představuje kombinaci moderní západní demokracie a tradičního systému hodnot.

Pro Japonsko znamenal obrat v okupační politice pozitivní změnu. Pro obyvatelstvo bylo nesporně potěšující, že se na první místo amerických priorit dostala ekonomická obnova. Japonská vláda dokázala umně využít zákazu remilitarizace ve svůj prospěch a postupně se vzchopit natolik, že japonská ekonomika mohla začít konkurovat i Spojeným státům. Tyto důsledky ale Američané nedokázali předvídat. Jejich prvotním cílem bylo v daný moment získat si pomocí hospodářských prostředků politického spojení, a tohoto cíle bylo bezesporu dosaženo.

Hodnocení celé poválečné okupace je přesto dle mého názoru poněkud dvojsečné. Oproti deklarovaným plánům se totiž okupační správě nepodařilo výrazně oslabit předválečné elity ani odstranit všechny hlavní nedostatky a přežitky v politickém systému a státní správě, všemocnou byrokracii a propojení politiky a velkého byznysu. Lze oprávněně argumentovat, že v některých oblastech okupace víceméně selhala. Dalším problémem bylo, že Spojené státy měly sice v úmyslu zemi demokratizovat, nicméně používaly k tomu zcela zřejmé nedemokratické prostředky. Definice „demokratizace“ se navíc flexibilně měnila podle aktuálních potřeb Washingtonu. Některé původně prosazované ideje byly odsunuty do pozadí kvůli nutnosti získání politicky věrného, a přitom hospodářsky stabilního spojení v oblasti.

Právě v období opačného kurzu nad poválečnými „budovatelskými“ představami definitivně zvítězil čirý pragmatismus. Zatímco první fáze se soustředila na snahu eliminovat moc toho segmentu společnosti, který stál v čele válečné agrese a ze své pozice měl prostředky k ovlivňování zbytku obyvatelstva, druhá fáze se naopak snažila vliv těchto lidí v co největší míře zachovat. Důvodem takového chování byla především snaha zabránit komunistům a levicovým aktivistům, aby získali jakýkoli významnější podíl na moci.

Poté, co ustalo volání po potrestání jedinců odpovědných za rozpoutání války, se téměř vše za tichého souhlasu Američanů pomalu vrátilo do starých kolejí. Někteří bývalí političtí vůdci a imperiální úředníci byli sice na počátku okupace vyloučeni z veřejného života, zanedlouho se však mohli vrátit a zužítkovat své předválečné

zkušenosti. Podobné případy diskreditovaly výraznou měrou okupační snahy o očištění země od imperiálních vlivů. Na jedné straně tyto lidé kompromitovali legitimitu nového, demokratického Japonska, na straně druhé posloužili jako dobrá ilustrace kontinuity mezi předválečným a poválečným Japonskem. Je ale pravdou, že moc a vliv armády na veřejný život byly skutečně významněv podstatě eliminovány.

Domnívám se také, že okupace nevytvořila vhodné společenské klima pro důkladnou reflexi válečných zločinů, která by dlouhodobě napomohla vytvořit nové národní uvědomění a identitu. Hlavním zločinem, za který byli v Tokiu odsouzeni váleční zločinci třídy A, bylo rozpoutání války proti Spojeným státům, potažmo ostatním spojencům. Tam, kde se agrese přímo nestřetla se zájmy Spojených států, však nebyli Američané důslední, a v zemi tak nedošlo ke skutečnému vyrovnání se s vlastní minulostí.

4.44.3 ——— Zhodnocení významu Význam okupace

Vezmeme-li v úvahu dostupná fakta, je ~~naprosto~~ legitimní konstatovat, že za daných okolností byla léta okupační správy Spojených států ~~pro Japonsko z pohledu Japonska spíše~~ výhrou. Život v poválečném Japonsku byl ~~ze začátku~~ jistě velmi obtížný a poválečná rekonstrukce trvala poměrně dlouho. Američané se dopustili řady chyb a okupaci doprovázela občas nedopatření a chaos. Hlavní přínos okupace pro Japonsko spatřuji v demokratizaci země prostřednictvím zrovnoprávnění všech vrstev společnosti, ~~ovšem i když se~~ domnívám ~~se~~, že šlo pouze o částečný úspěch. Skutečnost, že je Japonsko na základě ústavy a dalších zákonů demokratickým státem, neznamená, že jím je ~~i~~ ve skutečnosti. Demokratické principy a mechanismy byly společností sice zdánlivě přijaty, ale dle mého soudu měly pouze omezený dopad.

Japonci chytře využili americké rekonstrukční pomoci a původně ponižující okupaci dokázali obrátit ve svůj prospěch. Spojené státy nakonec byly nuceny po počátečních demokratizačních programech zahájit hospodářskou revitalizaci země. ~~Po~~ ~~dle~~ mého názoru měla být hospodářská obnova od počátku prioritou a je zvláštní, jak málo ~~pozornosti se jí~~ ~~bylo věnováno z~~ počátku ~~okupace~~ ~~věnovalo pozornosti~~; důvodem byla nepochybně ~~i~~ obava, aby hospodářsky silné Japonsko nemohlo v budoucnosti ohrozit USA. Okupační správa proto přijímala kroky ke snížení tohoto rizika. Svých cílů chtěli Američané dosáhnout mimo jiné tím, že přetvoří japonské státní zřízení ke svému obrazu a tím Japonsko k sobě přimknou. Dlouho si nechtěli připustit,

že demokratizace nemůže být za stávajících špatných hospodářských podmínek zcela úspěšná.

Druhá fáze okupace pak dosavadní demokratizaci částečně popřela. Ideologická osvěta zdůrazňující nadřazenost amerických hodnot nad japonskými ustoupila do pozadí, ovšem s výjimkou související s postupným vyhrocováním studené války. Komunisté museli být eliminováni ne proto, že by samotná existence jejich strany odporovala demokratickým principům, ale proto, že za daných okolností představovali politické nebezpečí, „pátou kolonu“, která mohla ohrozit vliv Spojených států v Japonsku.

Americká okupace Japonska nepochybně položila základy dalšího směřování země. Během okupace se Japonsko muselo vyrovnat nejen se svojí nově definovanou úlohou ve světovém dění, ale i s proměnou své vnitřní identity, která měla být přetvořena podle představ okupační správy. Jak jsem se snažila ukázat, vnitřní proměna se zcela nepodařila, pro Japonsko to však nepředstavuje větší problém. Za daných okolností dokázalo z prohrané války vytěžit mnoho – rozsáhlou potravinovou pomoc, trvalé bezpečnostní garance, ale především hospodářství připravené na pozdější ekonomický boom. Zaplatilo za to omezenou rolí v mezinárodní politice, kterou však již zanedlouho začalo úspěšně kompenzovat rostoucím ekonomickým vlivem a budováním nového impéria, založeného tentokrát na mírových a čistě hospodářských základech.

Na závěr bych ráda řekla, že při výběru tématu jsem si nebyla plně vědoma jeho skutečné šíře a komplexnosti. Nebylo bohužel možné zahrnout do práce všechny aspekty tak rozsáhlého tématu. Při jeho zpracovávání jsem si uvědomila, že demokracie v Japonsku byla budována v podstatě shora pomocí jakési vojenské polodiktatury. Úspěšná byla jen díky stavu japonské společnosti, vysílené zničující válkou, která by si za daných okolností nechala zřejmě vnutit téměř cokoliv. Přestavba státního zřízení na demokratický systém, i když neúplná a častokrát spíše domnělá, znamenala navíc pro obyvatele v dlouhodobém horizontu přínos, který položil mimo jiné základy pro pozdější ekonomický růst.

I přes řadu dílčích úspěchů byla demokratizace jen částečná. Spojené státy však uspokojily, a proto umožnily osamostatnění Japonska hned poté, co si v oblasti vybudovaly vliv. Pomocí okupace, která byla zcela v jejich režii, dosáhly toho, že se z bývalého nepřítele stal velmi důležitý spojenec. Skutečnost, že je dnes Japonsko moderním vyspělým státem, je však i důsledkem dynamického hospodářského rozvoje, nikoliv pouze amerických zásahů. Tento rozvoj s sebou přinesl dalekosáhlé změny ve

Politika americké okupační správy v Japonsku, její reflexe a dopady na americko-japonské vztahy

Název práce

smýšlení obyvatelstva a ve zvážení pozitiv a negativ tradičního života a dosavadních obecně přijímaných hodnot. Hlavním katalyzátorem tohoto vývoje byla válka v Koreji. S trochou nadsázky lze tedy konstatovat smutnou skutečnost, že válka stála jak za úpadkem, tak -za opětovným rozmachem japonského státu.

Ačkoliv je poválečná okupace Japonska jedinečným dějinným jevem, který nemá obdoby, na strategii Spojených států lze demonstrovat i některé obecnější rysy americké okupační-zahraniční politiky, tj. budování demokracie shora za pomoci „nezávislých“ místních politiků. Jak se však Spojené státy později poučily, ne vždy podobně vynucená demokratizace za účelem získání vlivu v zemi funguje tak hladce jako v Japonsku.

Resumé:

Cílem mé bakalářské práce bylo popsat americkou okupační politiku v poválečném Japonsku. část práce je zaměřena na nejdůležitější kroky okupační správy v prvních dvou letech od podepsání kapitulace. Toto období bylo plné usilovných demilitarizačních a demokratizačních programů, v nichž hrál nejdůležitější roli vrchní velitel spojeneckých sil generál MacArthur. Ozbrojené síly byly zrušeny, viníci války měli být potrestáni. Vrcholem demokratizace se stala nová ústava, zaručující zrovnoprávnění všech vrstev obyvatelstva, redukovanou roli císaře a především ústavní zákaz budoucího udržování válečných složek.

Během druhého období, po roce 1947, byl již znatelný všeobecný posun na mezinárodněpolitické scéně a polarizace světa se odrazila i na americké okupační strategii v Japonsku. Úsilí o demokratizace ustoupilo do pozadí na úkor hospodářské obnovy za účelem stabilizace státu vůči komunismu. Japonci chytře využili americké rekonstrukční pomoci a původně ponižující okupaci dokázali obrátit ve svůj prospěch. Po vypuknutí války v Koreji začala země hospodářsky rychle růst. Okupace skončila roku 1952, ale většina reforem provedených během okupačních let zůstala v platnosti i poté. Americká vojska jsou na ostrovech stále přítomná.

Během okupace se Japonsko muselo vyrovnat nejen se svojí nově definovanou úlohou ve světovém dění, ale i s proměnou své vnitřní identity a národního uvědomění. To se sice Američanům nepodařilo, ale pro USA ani pro Japonsko to za daných okolností nepředstavovalo problém. USA si vybudovaly stabilního spojence v regionu a Japonci dokázali díky okupaci z prohrané války vytěžit nejen americké bezpečnostní garance, ale především hospodářství připravené na pozdější ekonomický boom. Ten byl nastartován válkou v Koreji. Americká okupace Japonska nepochybně položila základy dalšího směřování země. Japonci většinu reforem přijali za své, ovšem dokázali si je přetvořit zcela v duchu svých společenských zásad.

Summary:

The essential goal of the thesis was to assess various aspects of the American Occupation of Japan, and analyze their impact on further development of the country. The first part of the thesis focuses on the initial stage of the Occupation during first two years since the Surrender. It is a period characterized by eager demilitarization and democratization, during which the crucial role was held by General Douglas MacArthur. All military forces of the former Empire were abolished and the culprits responsible for war were to be punished. A symbol of this period is a new Constitution, which was completely drafted by American Occupation officers. The new document guarantees equal rights, reduces the role of the Emperor and involves a constitutional remilitarization ban.

During the second stage, so-called Reverse Course, polarizing world of the emerging Cold War is vastly reflected in a shift of the American strategy in Japan. Democratization effort was withdrawn on behalf of economic recovery. Such stabilization was perceived as a need in order to combat communism in the region successfully. However, democratization according to American principles is questionable; it created a new role for Japan. Loss of power of the Japanese in terms of international relations was soon compensated by economic boom, which was caused by the Korean War (American and UN war needs, respectively) rather than Occupation itself. Apart from its world position, the country was to redefine its national character as well. The fact that the latter was rather not achieved did not constitute a bigger problem for the Japanese nor for the Americans, who left the country after making a sufficient influence.

The Occupation period finished in 1952, but most of reforms implemented were not withdrawn thereafter or significantly amended. American forces are still present at the isles, and therefore, from the American point of view, the Occupation years were a huge success in terms of building a stable ally in the East Asian region. The Japanese profited as well, however, they managed to transform reforms according to their own beliefs, morals and values.

Použitá literatura

Primární zdroje:

National Diet Library : Modern Japan in Archive [online]. 2004 [cit. 2010-05-11].

Initial Post-Surrender Policy for Japan. Dostupné z WWW:

<http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryo/01/022_2/022_2_001r.html>.

National Diet Library : Modern Japan in Archive [online]. 2004 [cit. 2010-05-03].

Recommendation with Respect to United States Policy Toward Japan. Dostupné z

WWW: <<http://www.ndl.go.jp/modern/e/index.html>>.

Ministry of Foreign Affairs of Japan [online]. 2010 [cit. 2010-05-11]. Dostupné z

WWW: <<http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/>>.

Www.army.mil : The US Army in Postwar Japan [online]. 2010 [cit. 2010-05-11].

Dostupné z WWW: <<http://www.army.mil/postwarjapan/resources.html>>.

Taiwan Documents Project [online]. 2010 [cit. 2010-05-11]. Dostupné z WWW:

<<http://www.taiwandocuments.org/>>.

Sekundární zdroje:

ALLINSON, Gary D. *Japan's Postwar History*. New York : Cornell University Press, 1997, 224 s.

BIX, Herbert P. *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha : BB Art, 2002. 600 s.

CAPRIO, Mark E., SUGITA, Jonejuki eds. *Democracy in Occupied Japan*. New York : Routledge, 2007. 246 s.

DOWER, John. *Embracing Defeat: Japan in the Aftermath of the World War II*. Londýn : Penguin Books, 1999. 676 s.

Politika americké okupační správy v Japonsku, její reflexe a dopady na americko-japonské vztahy

Název práce

DUUS, Peter ed. *The Cambridge History of Japan, vol .6, the 20th century*. New York : Cambridge University Press,1995. 836 s.

GOTTLIEB, Nanette. *Language and Society in Japan*. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 180 s.

HANNEMAN, Mary L. *Japan Faces the World 1925-1952*. Longman Pearson Education, Edinburgh 2001. 192 s.

HARVEY, Robert. *American Shogun: General MacArthur, Emperor Hirohito, and the drama of modern Japan*. New York : Overlook Press, 2006. 448 s.

HAYES, Louis D. *Introduction to Japanese Politics*. 4. vyd. New York: M.E.Sharpe, 2005.

JOŠIDA, Šigeru. *The Yoshida Memoirs: The Story of Japan in Crisis*. Londýn : Heinemann, 1961. 305 s.

KAWAI, Kazuo, *Japan's American Interlude*, Chicago : University of Chicago Press, 1960. 257 s.

MIJAZAWA, Kiiči. *Secret Talks between Tokio and Washington : Memoirs of Miyazawa Kiichi 1949-1954*. Plymouth : Lexington Books, 2007. 220 s.

KRAUS, Ellis; NYBLADE, Benjamin. *Japan and North America*. Londýn : Routledge, 2004. 928 s.

MOORE, Ray, ROBINSON, Donald A. *Partners for Democracy: Crafting the New Japanese State under MacArthur*. New York : Oxford University Press, 2002. 432 s.

PYLE, Kenneth B. *The Making of Modern Japan*. 2. Lexington : D.C. Heath and Company, 1996. 307 s.

Politika americké okupační správy v Japonsku, její reflexe a dopady na americko-japonské vztahy

Název práce

REISCHAUER, Edwin O., CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha : Lidové noviny, 2000. 476 s.

ROEHNER, Bertrand. *Relations between the Allied Forces and the Population of Japan*. Paříž : Laboratoire de Physique Theoretiques et Hautes Energie, Université de Paris, 2009 [online]. [cit. 2010-05-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.lpthe.jussieu.fr/~roehner/ocj.pdf>>

SCHALLER, Michael. *The American occupation of Japan : The origins of the cold war in Asia*, New York : Oxford University Press, 1985. 368 s.

SCHONBERGER, Howard B. *Aftermath of war : Americans and the remaking of Japan, 1945-1952*, Kent : Kent State University Press, 1989. 347 s.

STRATTON, Samuel S. The Far Eastern Commission. *Far Eastern Survey* [online]. 1948, vol. 17, č. 16, 190-193 s. [cit. 2010-05-11]. Dostupný z WWW: <[jstor.org](http://www.jstor.org)>

WAKAMIJA, Jošibumi. *The Postwar Conservative View of Asia: How the Political Right Has Delayed Japan's Coming to Terms With its History of Aggression in Asia*. Tokio : LTCB International Library Foundation, 1999. 371 s.